

MAY 17, 2010

**НАТО 2020:
УПЕВНЕНІСТЬ У БЕЗПЕЦІ
ДИНАМІЧНІ ПІДХОДИ**

**АНАЛІЗ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ГРУПИ ЕКСПЕРТІВ З
РОЗРОБЛЕННЯ НОВОЇ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ
ДЛЯ НАТО**

Зміст

Вступ	1
Частина перша: Підсумок результатів	2
Частина друга: Подальший аналіз і рекомендації	11
Члени Групи експертів, радники і хронологія	46

Вступ

На своєму саміті у Страсбурзі/Килі у квітні 2009 року лідери країн Альянсу доручили Генеральному секретареві НАТО Андерсу Фогу Расмуссену створити на широкій основі групу кваліфікованих експертів для підготовки основи нової Стратегічної концепції НАТО. Група експертів на чолі з головою Мадлен Олбрайт (США) і віце-головою Єроеном ван дер Веером (Нідерланди) розпочала свою роботу у вересні 2009 року. Відповідно до свого мандата розпочати відкриту дискусію щодо організації і мети НАТО, група розпочала активно проводити семінари і консультації з науковцями і офіційними особами, як цивільними, так і військовими, як зсередини, так і з-поза меж Альянсу. Група, яка 24 листопада 2009 року подала на розгляд керівному органу НАТО (Північноатлантичній раді) проміжну заяву, зараз подає свій остаточний звіт. Цей документ складається з підсумку результатів роботи групи (Частина перша) і більш детального обговорення провідних питань (Частина друга). Аналіз і рекомендації призначені допомогти Генеральному секретареві розробити нову Стратегічну концепцію, яка буде подана главам держав і урядів країн НАТО на листопадовому, 2010 року, саміті в Лісабоні.

Група експертів вдячна сотням чоловіків і жінок, які допомагали їй в роботі, зокрема Генеральному секретарю Расмуссену і його групі планувальників (очолюваній д-ром Джеймі Шеєм), урядам країн Альянсу і його партнерам, організаторам і учасникам семінарів, військовим і цивільним радникам і усім тим, хто запропонував свої ідеї і думки.

Частина перша: Підсумок результатів

Нові загрози, нова рішучість

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) входить у друге десятиріччя двадцять першого сторіччя як важливе джерело стабільності у непевному і непередбачуваному світі. Дивлячись уперед, Альянс має достатньо підстав для упевненості. Демократичні принципи, на яких він був створений, не втратили свого значення. Протистояння часів холодної війни, яке свого часу викликало страх ядерного Армагедону, давно пішло в історію. За НАТО залишається роль у збереженні єдності, безпеки і свободи євроатлантичного регіону. Його статус найбільш успішного у світі політико-військового Альянсу не викликає сумнівів. Але минулі досягнення НАТО не дають гарантій на майбутнє. Віднині і до 2020 року Організація піддаватиметься випробуванням від нових загроз, різнобічним вимогам стосовно комплексних операцій і завдань щодо ефективної власної організації в часи, коли швидке реагування є життєво важливим, різнобічність має критичне значення, а ресурси обмежені.

НАТО потрібна нова Стратегічна концепція тому, що після 1999 року, коли була прийнята нинішня Концепція, світ значно змінився. Найбільш драматичні зміни, пов'язані з 11 вересня і подальшими нападами, продемонстрували смертельно небезпечний зв'язок між технологією і терором, спровокувавши у відповідь відправлення військ НАТО далеко від дому, вказавши на необхідність вчасно обмінюватися розвідувальною інформацією, і ускладнивши оборонне планування. Більше того, світовий режим нерозповсюдження зброї масового знищення перебуває під дедалі більшим тиском; спалахи нестабільності на периферії Європи відновили старі історичні суперечки; інноваційні способи збирання, пересилання і зберігання інформації потребують нових підходів до її захисту; наслідки піратства для безпеки; ризики, пов'язані з постачанням енергоносіїв, і занедбане довкілля стають дедалі більш очевидними; а світова економічна криза спровокувала широкомасштабні бюджетні проблеми. Тим часом Альянс розширився до двадцяти восьми членів, що водночас збільшило можливості Альянсу і його зобов'язання. Очевидно, що настав час по-новому подивитися на місії, процедури і плани Альянсу.

Розроблення нової Стратегічної концепції дає можливість ознайомити з НАТО населення, яке мало що про неї знає, і яке може скептично дивитися на значення цієї Організації для їх життя. Хоча зараз НАТО набагато більше зайнята, ніж будь-коли, її цінність для багатьох менш очевидна, ніж у минулому. Лідери Альянсу повинні скористатися цією можливістю продемонструвати численні внески НАТО в міжнародну стабільність і мир. Інакше ця Організація не зможе зберегти підтримку

громадськості і фінансову підтримку, які необхідні для належного виконання критично важливих завдань.

Нова Стратегічна концепція також повинна викликати до життя політичну волю, або, інакше кажучи, оновлення зобов'язань кожного члена Альянсу. Загрози інтересам Альянсу походять ззовні, але жвавість Організації може також легко бути підірвана зсередини. Зростаюча складність глобального політичного середовища потенційно може роз'їдати єдність Альянсу; економічні негаразди можуть відволікти увагу від потреб безпеки; старі суперечки можуть відновитися; і виникає реальна можливість руйнівного дисбалансу між військовими внесками одних членів Альянсу і інших. Держави – члени НАТО не можуть дозволити небезпекам двадцять першого століття зробити те, що не змогли зробити загрози минулого: розділити їх лідерів і послабити їх колективну рішучість. Таким чином, нова Стратегічна концепція повинна чітко визначити, що НАТО має робити для кожного члена Альянсу, і що кожен член Альянсу має робити для НАТО.

Спадщина успіхів НАТО

Альянс розпочав свою діяльність у 1949 році, коли розгорілася холодна війна, яка різко відокремила демократичний Захід від комуністичного Сходу. Мета НАТО, викладена в Північноатлантичному договорі, полягала у захисті свободи і безпеки її членів. У статті 4 союзники взяли на себе зобов'язання «консультуватися кожного разу, коли, на думку кого-небудь з них, постає загроза територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці будь-кого з учасників». У статті 5 члени Альянсу погодилися з тим, що «збройний напад на одного або кількох з них вважається нападом на усіх».

До 1989 року, до падіння Берлінського муру, НАТО забезпечувала єдність Заходу, захищаючи його від можливого нападу з боку комуністичного блоку і підтримуючи демократичні принципи на противагу тоталітарним ідеологіям. Рішучість НАТО допомагала зберігати мир на континенті, сприяла возз'єднанню Німеччини і початку нового життя для мільйонів людей у Центральній і Східній Європі.

У 90-х роках ХХ ст. головна мета НАТО (разом з Європейським Союзом (ЄС) полягала в консолідації невідомої і вільної Європи. Вперше вона вдалася до військових дій, припиняючи етнічні чищення на Балканах. Кінець холодної війни дав змогу Альянсу встановити партнерські відносини з колишніми супротивниками, в тому числі з Росією, і прийняти до своїх лав нових членів, які прийняли і підтримують цінності і які можуть зробити внесок в колективну безпеку НАТО. В результаті Європа стала більш демократичною, об'єднаною і мирною, ніж будь-коли раніше.

Нове сторіччя принесло з собою нові і різноманітні завдання для Альянсу. Раніше оборонна готовність НАТО передбачала накопичування військ для стримування або відбивання нападу через кордон. Сьогодні членів Альянсу продовжує турбувати можливість того, що регіональні суперечки або спроби політичного залякування можуть підірвати безпеку уздовж його кордонів. Але НАТО доводиться також долати небезпеки більш нестабільного і менш прогнозованого характеру – в тому числі теракти, розповсюдження ядерної та інших сучасних збройних технологій, кібернапади, спрямовані на сучасні системи комунікації, саботаж поставок енергоносіїв і руйнування критично важливих маршрутів морського судноплавства. Часто ефективна оборона від цих нестандартних загроз безпеці повинна починатись дуже далеко від території Альянсу.

НАТО вже відреагувала на цю нову реальність, допомагаючи уряду Афганістану боротися проти воєнничого екстремізму, борючись з піратством в Аденській затоці, беручи участь в підтримці безпеки в Середземномор'ї, тренуючи і оснащуючи іракські сили оборони і допомагаючи побудувати більш стабільні суспільства в Боснії та Герцеговині і Косові. Як демонструє цей перелік, зміна оборонних імперативів зумовлює нові потреби – трансформацію військових сил і засобів, більш розвинений підхід до програм партнерства НАТО, активніші консультації з питань безпеки, також спрощену і більш ефективну структуру Альянсу.

У новій Стратегічній концепції необхідно визнати термінову необхідність здійснювати подальші зміни і при цьому залишатися вірними ідеалам, які об'єднують Альянс і які заробили йому позитивну міжнародну репутацію. Це вимагає поєднання підтвердження і оновлення, спрямованого на створення оптимальної комбінації старого і нового.

Непохитні основи

У 1967 році група, подібна до нинішньої Групи експертів, зібралася під головуванням бельгійського міністра закордонних справ П'єра Армеля. У Звіті Армеля було зазначено, що «територія Північноатлантичного договору не може розглядатися в ізоляції від решти світу». НАТО в ньому також описувалась як Альянс, який «постійно адаптується до умов, що змінюються» і має дві головні функції: першу – підтримувати силу і солідарність, необхідні для стримування агресії, і другу – розвивати більш стабільне довгострокове політичне середовище. Через сорок три роки ця характеристика залишається в силі. НАТО є динамічною частиною міжнародної системи безпеки, яка розвивається; її місія з самооборони завжди частково залежала від подій поза її кордонами. Те, що підрозділи НАТО розгорнуті у віддалених місцях, не є відхиленням від фундаментальної мети НАТО.

Стратегічна концепція, ухвалена в 1999 році, відповідає потребам безпеки, які з'явилися протягом першого десятиріччя по закінченні холодної війни. У документі викладено безліч ідей, які справедливі і сьогодні, і це має бути підтверджено в Концепції 2010 року. Серед цих складових елементів, поряд з іншими, такі:

- Головна мета НАТО полягає у забезпеченні – політичними і військовими засобами – свободи і безпеки усіх її членів;
- Альянс забезпечує трансатлантичний зв'язок, за допомогою якого безпека Північної Америки постійно пов'язана з безпекою Європи;
- Безпека усіх членів Альянсу неподільна: напад на одного – це напад на усіх;
- Багатонаціональні збройні сили Альянсу повинні бути здатні
 - 1) стримати будь-яку потенційну агресію проти нього і
 - 2) гарантувати політичну незалежність і територіальну цілісність його членів;
- Успіх Альянсу залежить від справедливого розподілу між його членами ролей, ризиків і відповідальності, а також і вигод;
- НАТО повною мірою буде користуватися своїми зв'язками з іншими країнами і організаціями для запобігання кризам і їх пом'якшення;
- Стабільність, прозорість, передбачуваність, зниження рівня озброєнь і верифікація, які можуть забезпечити домовленості щодо контролю над озброєннями і нерозповсюдженням зброї масового знищення, підтримують політичні і військові зусилля НАТО з досягнення її стратегічних цілей;
- Досягаючи своєї мети і виконуючи фундаментальні завдання безпеки, Альянс продовжуватиме поважати законні інтереси безпеки інших і шукати мирного розв'язання суперечок відповідно до Статуту ООН.

Як можна побачити з цих положень, Альянсу потрібна нова Стратегічна концепція, але її не треба змінювати загалом. Фундаментальна єдність НАТО як організації, яка забезпечує демократичні ідеали хребтом і м'язами, є незмінною. Але НАТО у 2010 році буде не такою, як НАТО в 1950, 1990 чи навіть у 2010 році. В міру дорослішання Альянс повинен готуватися до протидії нових загроз.

На шляху до НАТО 2020

Підтвердження головного зобов'язання НАТО: колективної оборони.

Головне зобов'язання НАТО – передбачене статтею 5

Північноатлантичного договору – не змінюється, але вимоги до виконання цього зобов'язання змінили свою форму. Для того щоб залишатися

надійною, ця обіцянка захищати країни-члени від збройного нападу повинна бути підтримана не тільки базовими військовими силами і засобами, але й планами у разі непередбачуваних ситуацій, цільовими навчаннями, готовністю збройних сил і ефективним тиловим забезпеченням, необхідним для збереження довіри союзників і зведення до мінімуму можливості прорахунків щодо потенційних супротивників.

Захист від незвичайних загроз. За умови, що НАТО зберігатиме пильність, перспектива прямого військового вторгнення через кордони Альянсу є дуже малою, принаймні у прогнозованому майбутньому. Але ми вже знаємо, що в наші часи менш звичні загрози для Альянсу можуть походити здалеку і впливати на безпеку в нашому домі. Це такі загрози, як напади із застосуванням зброї масового знищення, удари терористів та спроби зашкодити суспільству за допомогою кібернападів або незаконного перешкоджання критично важливому постачанню. Для захисту від таких загроз, які можуть досягати рівня нападів, на які поширюється дія статті 5, а можуть і не досягати, НАТО повинна оновити свій підхід до оборони території Альянсу водночас посилюючи свою здатність перемагати у військових операціях і більш широких місіях безпеки поза межами своїх кордонів.

Вироблення директив щодо операцій поза межами кордонів Альянсу. Попри усі свої можливості НАТО ні в якому разі не є єдиною відповіддю на кожну проблему, що впливає на міжнародну безпеку. НАТО є регіональною, а не глобальною організацією; її повноваження і ресурси обмежені і вона не має жодного бажання братися за місії, які успішно можуть виконати інші організації і країни. Відповідно, нова Стратегічна концепція повинна містити вказівки НАТО щодо прийняття рішень про те, коли і де застосовувати її ресурси поза межами кордонів Альянсу.

Створення умов для успіху в Афганістані. Місія НАТО в Афганістані є найбільшою з тих, за які коли-небудь брався Альянс. Кожен член Альянсу робить свій внесок у цю операцію і багато хто останнім часом посилив свою участь. Країни НАТО також роблять щедрі внески в економічний і політичний розвиток цієї країни. Альянс прагне створення такого Афганістану, який був би стабільний і не був платформою для діяльності міжнародних терористів; він має продовжувати працювати разом зі своїми партнерами над досягненням цієї стратегічно важливої мети. Якщо зазирнути у майбутнє, досвід союзників по Альянсу, набутий в Афганістані, багатий уроками, які треба засвоїти. Багато принципів, які мають знайти своє місце в новій Стратегічній концепції, є очевидними. Це вимога до єдності Альянсу, бажаність уніфікованого командування, переваги ефективного планування і громадської дипломатії, актуальність

комплексного цивільно/військового підходу і необхідність розгорнути війська на стратегічних відстанях на тривалий час.

Консультації з метою запобігання або врегулювання криз. Зважаючи на мінливий характер і зростаючу різноманітність небезпек для країн-членів, Альянс має більш творчо і регулярно користуватися консультаціями, передбаченими у статті 4. Ці консультації, які вказують на функцію Альянсу як політичного співтовариства, можуть мати велике значення як для запобігання, так і врегулювання криз, і не потребують очікування на появу незворотної загрози, що підпадає під дію статті 5. Справді, консультації самі собою дуже добре підходять для обговорення звичайних небезпек і для ситуацій, які можуть вимагати надзвичайної міжнародної реакції. Стаття 4 дає можливість обмінятися інформацією, досягти спільних поглядів, уникнути неприємних несподіванок і прокласти шлях для успішних дій – дипломатичного, запобіжного, виправного чи примусового характеру.

Нова доба партнерств. У новій Стратегічній концепції необхідно визнати, що в міру просування НАТО до 2020 року, вона в основному не буде діяти сама. Партнерства, в усій своїй різноманітності, займатимуть центральне місце в щоденній діяльності Альянсу. Для того щоб максимально скористатися цією можливістю, НАТО має робити усе можливе, щоб чітко визначити і поглибити свої відносини з ключовими партнерами, встановлювати нові зв'язки там, де потрібно, розширювати масштаб діяльності партнерств і розуміти, що з кожним партнером і партнерством треба працювати на індивідуальній основі.

Участь в комплексному підході до розв'язання складних проблем. Здорові партнерства відкривають перед НАТО можливості пошуку шляхів розв'язання складних проблем, які впливають на її безпеку; у більшості випадків бажаний метод полягатиме в комплексному підході, в якому поєднуються військові і цивільні елементи. НАТО потужна і універсальна, але в жодному разі не пристосована до виконання будь-якого завдання. Інші організації, національні уряди і неурядові організації можуть очолити рух до досягнення таких життєво важливих цілей, як економічна відбудова, політичне примирення, удосконалене врядування і зміцнення громадянського суспільства. Залежно від потреб у кожному конкретному випадку НАТО може бути головним організатором спільних зусиль, або джерелом спеціальної допомоги, або виконувати якусь іншу додаткову роль.

Взаємодія з Росією. Партнерство НАТО-Росія розглядалося як засіб зміцнення безпеки в євроатлантичному регіоні; Альянс залишається відданим цій меті. Головним форумом для здійснення комунікації через

Альянс є Рада НАТО-Росія (РНР). Цей інструмент – який не завжди адекватно використовувався – був розроблений для забезпечення засобів запобігання кризам, аналізу подій, обговорення ідей і узгодження спільних дій з розв'язання питань, що турбують обидві сторони. Хоча Альянс не становить загрозу для Росії і не вважає, що Росія становить військову загрозу Альянсу, з обох боків існують сумніви щодо політики і намірів один одного.

Відповідно до Основоположного акта НАТО-Росія нова Стратегічна концепція має підтвердити бажання НАТО допомогти у розбудові спільного порядку євроатлантичної безпеки, що включає співпрацю з Росією в галузі безпеки. Пам'ятаючи про цей принцип, НАТО має втілювати політику взаємодії з Росією, водночас запевняючи членів Альянсу в тому, що їх безпека і інтереси будуть захищені. В цьому аспекті НАТО має продемонструвати свою зацікавленість в РНР (і запросити Росію зробити те ж саме), зосередившись на можливостях прагматичного співробітництва над забезпеченням таких спільних інтересів, як боротьба з розповсюдженням ядерної зброї, контроль за озброєннями, боротьба з терористами, протиракетна оборона, ефективне врегулювання криз, миротворчі операції, безпека судноплавства і боротьба проти незаконної торгівлі наркотиками.

Збереження дверей відкритими. Після закінчення холодної війни кількість членів НАТО зростає з шістнадцяти до двадцяти восьми. Ця політика відкритих дверей стала локомотивом руху до неподільної і вільної Європи і зробила великий внесок у колективну безпеку членів Альянсу. Розглядається подальше розширення на захід Балкан, а також щодо Грузії і України. Відповідно до статті 10 Північноатлантичного договору і принципів розширення, цей процес стосовно держав, які висловили своє бажання стати членами, має просуватися уперед в міру того, як кожна держава виконуватиме вимоги щодо членства. Само собою розуміється, що НАТО є абсолютно добровільною організацією.

Нові сили і засоби для нової доби (військова трансформація і реформа).

Військові і політичні зобов'язання НАТО мало чого будуть варті, якщо не буде відповідних сил і засобів. Стратегічна концепція має містити чіткий виклад оборонних пріоритетів і супроводжуватися узгодженим набором суттєвих нових або удосконалених сил і засобів та відповідними реформами. Збройні сили НАТО повинні бути здатні захищати територію Альянсу, виконувати складні місії на стратегічній відстані, підтримувати посилення міжнародної безпеки і реагувати на непередбачені ситуації тоді і там, де це необхідно. Отже, продовжує існувати потреба в трансформації збройних сил НАТО від потужної, але статичної сили часів холодної війни, на силу більш гнучку, мобільну і універсальну. Зважаючи на обмежені ресурси майже кожної країни – члена НАТО, Альянс також повинен взяти на себе міцне зобов'язання витратити гроші більш економно завдяки заходам з посилення ефективності і реформам.

Політика в галузі ядерної зброї: солідарність у прагненні до миру. Доки існуватиме ядерна зброя, НАТО повинна зберігати надійні і безпечні ядерні сили, за умови широкої спільної відповідальності за розгортання і оперативне забезпечення на мінімальному рівні, необхідному в даному середовищі безпеки. Будь-які зміни цієї політики, в тому числі стосовно географічного розташування ядерних сил НАТО в Європі, повинні ухвалюватися, як і інші важливі рішення, повним складом Альянсу.

Стратегічна концепція має підтвердити цілковиту підтримку з боку НАТО зусиль із запобігання розповсюдженню ядерної зброї, забезпечення безпечного поводження з ядерними матеріалами і просування до миру, вільного від страху ядерної війни. Щодо цього Альянс радикально скоротив типи і кількість тактичних ядерних озброєнь в Європі і має вітати консультації з Росією з метою поглиблення прозорості і подальших взаємних скорочень.

Нова місія протиракетної оборони. Захист від загрози можливого балістичного ракетного удару з боку Ірану викликав до життя те, що стало для НАТО важливою військовою місією. Рішення президента Обами розгорнути поетапну адаптивну протиракетну оборону дозволить забезпечити більш ефективне, швидке і надійне покриття, ніж запропоновані раніше варіанти. Це також повністю включає протиракетну оборону в контекст НАТО, надаючи можливість участі усім членам Альянсу і захищаючи усіх членів Альянсу. Протиракетна оборона найбільш ефективна коли вона здійснюється спільно, тому співпраця між усіма членами Альянсу і між НАТО і партнерами (особливо з Росією) дуже бажана.

Реагування на зростаючу загрозу кібернападів. НАТО повинна прискорити свою діяльність з реагування на небезпеку кібернападів, захищаючи власні системи зв'язку і управління, допомагаючи союзникам по Альянсу удосконалити свою здатність запобігати нападам і відновлюватися після них, і розвиваючи набір сил і засобів кіберзахисту з метою ефективного виявлення і стримування.

Втілення реформ з метою створення більш активного Альянсу.

Стратегічна концепція має надихнути і скерувати Генерального секретаря на подальше розроблення далекосяжних планів адміністративних та інших реформ, спрямованих на створення Альянсу, який буде більш прудким, краще здатним приймати рішення вчасно, ефективнішим і економнішим.

Розповідь про НАТО. Готуючи нову Стратегічну концепцію, союзники по Альянсу повинні пам'ятати, що цей документ будуть читати не тільки в євроатлантичній спільноті, а в усіх регіонах. Населенню країн НАТО треба

нагадати про те, що Альянс слугує їх інтересам, забезпечуючи їхню безпеку; люди поза межами НАТО мають знати, що ця Організація і її партнери кожного дня працюють над розбудовою безпечнішого світу.

Бачення і мета

Порівняно з першими десятиріччями свого існування, НАТО між 2010 і 2020 роками найвірогідніше не так часто буде з'являтися на глобальній міжнародній арені. Замість цього вона братиме на себе різноманітні ролі, інколи як лідер, а інколи як помічник, поділяючи свою роль з партнерами і друзями. Однак вона повинна уважно стежити за небезпеками, які можуть з'явитися біля дому, зберігаючи при цьому далекоглядність, необхідну для вчасного реагування на небезпеки, які можуть з'явитися у віддалених місцях. Для Альянсу 1960-х років стримування і оборона були двома боками однієї медалі. Для НАТО 2020 року подвійним імперативом є упевненість в безпеці усіх країн-членів і динамічна діяльність поза межами території, на яку поширюється дія договору, з метою мінімізації загроз.

Для успіху НАТО потребує міцних зобов'язань і об'єднаних зусиль її членів. Місце за столом НАТО – це не винагорода, а безкінечна відповідальність, яку повинен нести кожен член Альянсу. Разом члени Альянсу повинні забезпечувати ресурси, необхідні для підтримки виконання його зобов'язань такими силами і засобами, які не тільки зупинять увесь спектр загроз його безпеці, а відіб'ють їх або стримають.

Дивлячись у майбутнє ми знаємо, що глобальні і регіональні ризики природно мають привабити увагу НАТО, але ці тимчасові турботи ніколи не повинні мати визначальний вплив на нашу Організацію. У 1949 році члени НАТО зібралися не тому, що вони боялися якихось сил, а тому, що вони вірили один одному і в демократичні цінності, які вони поділяли. Того часу лідери країн Альянсу усвідомили, що їх Альянс повинен постійно пристосовуватися до політичних і технологічних змін, але вони також усвідомили, що не повинно змінюватися. Стратегічна концепція НАТО повинна починатися і закінчуватися основоположними ідеями НАТО.

ЧАСТИНА ДРУГА:

Подальший аналіз і рекомендації

Розділ 1: Середовище безпеки

Вступ

Своєю політикою і діяльністю НАТО допомагає створити для себе зону безпеки, миру і відносного процвітання у більш неспокійному і нестабільному світі, ніж той, що був у 1999 році, коли була прийнята попередня Стратегічна концепція. Альянс залишається наріжним каменем стабільності в євроатлантичному регіоні завдяки своїй політичній єдності, зобов'язанню щодо взаємної оборони і широким можливостям. Протягом останніх двох десятиріч він успішно інтегрував дванадцять нових членів з країн Центральної і Східної Європи, розвинув життєво важливі нові партнерства і взявся за виконання ряду місій заради повсякденної власної безпеки і безпеки світу.

Важко робити детальні прогнози на наступні десять років. У цьому немає нічого дивного. Навіть за часів досить стабільних умов холодної війни мали місце непередбачувані події широкого геополітичного значення. Сьогодні непевність посилюється такими чинниками, як:

- Розповсюдження ядерної та іншої зброї масового знищення;
- Амбіції міжнародних терористичних груп;
- Безкінечні руйнівні регіональні, національні, етнічні і релігійні суперечки;
- Дедалі більша залежність світу від потенційно вразливих інформаційних систем;
- Змагання за нафту та інші стратегічні ресурси (таким чином підкреслюються питання безпеки судноплавства);
- Демографічні зміни, що можуть посилити такі глобальні проблеми, як бідність, голод, незаконна імміграція і пандемічні захворювання; і
- Наслідки екологічної деградації, що накопичуються, зокрема кліматичні зміни.

Аналіз

Попри хаотичність і швидкоплинність сучасного життя, джерела стабільності все ж таки існують. НАТО, звичайно, є одним із таких джерел, так само як широка мережа економічних і політичних зв'язків, що поєднують основні держави світу. Деякі глобальні інституції, засновані в попередні десятиріччя, можливо демонструють певні ознаки старіння, але вони продовжують забезпечувати можливості для розв'язання міжнародних суперечок відповідно до верховенства права. Хоча поширення ядерних озброєнь викликає занепокоєння, що зростає, видатні світові лідери демонструють своє рішуче прагнення подолати цю проблему. Нові глобальні держави, такі як Китай, Бразилія й Індія, користуються своїм зростаючим впливом у мирний спосіб. Готуючи плани реагування на небезпеки нового десятиріччя, НАТО може робити це знаючи, що її бажання жити у згоді з іншими користується широкою (якщо не загальною) підтримкою. Немає сумнівів у тому, що наше майбутнє переповнене небезпеками, як відомими, так і невідомими, але ми не повинні ані недооцінювати, ані ставитися легковажно до засад, закладених нашими попередниками.

Глобальні тенденції. Між нинішнім часом і 2020 роком міжнародне середовище безпеки зміниться як відповідно до прогнозів, так і в непередбачуваний спосіб. Безперечно, можна розраховувати на активізацію сил, що входять до глобального поняття глобалізації. Це приведе до швидкого, якщо не рівномірного, зростання транскордонних потоків товарів, послуг, людей, технологій, ідей, традицій, злочинності і зброї. Ця зростаюча взаємозалежність, хоча і непевна, ще більше зближить світ, але не обов'язково зробить людей більше налаштованими жити в мирі. Глобалізація демонструє тенденцію посилювати владу одних і маргіналізувати інших і час від часу посилює вибухонебезпечне напруження між індивідуальною і груповою ідентичністю. Глобалізація сприяє стабільному посиленню спільних економічних інтересів між і серед країн, вона не пропонує гарантованого засобу захисту від міжнародної недовіри і суперництва.

З точки зору безпеки, найбільш помітним аспектом нашої доби є те, що події в одній частині світу набагато вірогідніше можуть мати наслідки в інших місцях, ніж це було раніше. Анархія в одній країні може створити для терористів можливості знайти собі безпечне місце, з якого можна діяти через кордони. Країна, яка не дотримується глобальних норм і лишається безкарною, посилює вірогідність того, що інші можуть зробити те ж саме. Кібернапад, що створює хаос в одному місті, може надихнути злочинців в іншому на такі само дії. Завдяки поширенню сучасних ЗМІ навіть

терористичні групи і банди піратів мають сьогодні фахівців з відносин з громадськістю, і НАТО, коли б і де б вона не діяла (або спромоглася діяти) буде робити це перед глобальною аудиторією.

Холодна війна давно закінчилася, тому НАТО потрібно знайти своє місце у менш централізованому і більш складному світовому порядку. На її нову роль впливатиме поява специфічних загроз широкого спектра. Такі загрози можуть бути спрямовані на територію країн Альянсу, або їхніх громадян, об'єкти економіки, інфраструктуру, війська, або навіть їхні цінності. Такі загрози можуть брати форму звичайних нападів або провокаційних заяв, призначених бути засобом політичного шантажу. Вони можуть мати знайому нам форму, або гібридні варіації, в яких поєднуються, наприклад, непомітність терористичної групи з вогневою потужністю, типовою для національної держави – включно з придбаною або вкраденою зброєю масового знищення.

Завдяки своїй відомості і силі, НАТО може бути покликана дати відповідь на виклики, які безпосередньо не впливають на її безпеку, але мають значення для її громадян і можуть вплинути на її міжнародну репутацію. Серед таких викликів можуть бути гуманітарні наслідки кризи державної влади в країні, руйнування, зумовлені природною катастрофою, небезпека геноциду чи інших масових порушень прав людини.

Менш прогнозованою є вірогідність того, що наукові досягнення трансформують технологічне поле бою. Союзники по Альянсу і партнери мають бути пильними щодо потенційно руйнівних досягнень в таких динамічних сферах, як інформаційні технології і зв'язок, когнітивні і біологічні науки, робототехніка і нанотехнології. Як правило, найбільш деструктивними періодами історії є ті, коли засоби агресії стають козирами в мистецтві ведення війни.

Регіональні тенденції. НАТО і ЄС залишаються головними опорами стабільності і співпраці в євроатлантичному регіоні. Цей регіон світу не позбавлений проблем, але вірогідність військового конфлікту – міжнародного чи громадянського – відносно низька. Але на Кавказі і Балканах усе ще залишаються нерозв'язані проблеми, що вимагатиме постійної міжнародної уваги. Співпраця в регіоні також гратиме важливу роль у боротьбі з транснаціональними негативними явищами, серед яких незаконна торгівля зброєю, наркотиками і людьми. Лідерам також нагадуємо про потенційну здатність будь-якого регіону світу продукувати свою частку доморощених терористів.

Завдяки своїм розмірам і положенню, Росія обов'язково гратиме помітну роль у формуванні євроатлантичного середовища безпеки. Позитивне те, що Росія демонструє дедалі більшу готовність надавати підтримку повітряним і наземним перевезенням вантажів для збройних сил НАТО в Афганістані, бере участь у продуктивних переговорах зі США

щодо контролю над стратегічними озброєннями і висловлює рішуче засудження тероризму, піратства і подальшого розширення кола ядерних держав. Але досвід говорить про те, що лідери Росії і НАТО не завжди бачать одні й ті ж самі факти однаково. Керівництво в Москві висловлює занепокоєння щодо минулого і перспективного розширення НАТО, а союзники по Альянсу висловлюють стурбованість можливими спробами Росії здійснювати акти політичного й економічного залякування. Така комбінація спільних інтересів і напружених почуттів закликає до політики конструктивної і активної взаємодії з боку як НАТО, так і Росії.

Стратегічна концепція може допомогти союзникам уніфікувати свої погляди на Росію, пояснити наміри НАТО стосовно Москви і закласти основу для більш істотної співпраці. Майбутню політику Росії щодо НАТО важко передбачити, тому союзники мають прагнути до співпраці, водночас оберігаючи себе від можливого рішення Росії зайняти більш ворожу позицію.

Ряд урядів країн Центральної Азії схвалює і підтримує діяльність НАТО в Афганістані, яка допомагає підтримувати регіональну стабільність. Безперечно, тривале повстання в цій країні має наслідки далеко за її кордонами, починаючи від сусіднього Пакистану – перед яким постає серйозна і потенційно зростаюча загроза власного тероризму. Майбутній напрям руху цих двох країн великою мірою визначатиме, чи зменшиться з часом небезпека з боку Аль-Каїди та її союзників, чи ні. На сьогодні є свідчення низької підтримки цих терористичних організацій населенням, але те ж саме можна сказати і про громадську довіру до урядів у цьому регіоні. Отже, політичні реформи і покращене врядування можуть стати головними чинниками оздоровлення клімату безпеки в усій Центральній Азії. Якщо ці зміни не відбудуться, цей регіон становитиме серйозну небезпеку як для його мешканців, так і для тих, хто в ньому не проживає.

На Близькому Сході три значних і взаємозв'язаних тенденції продовжуватимуть впливати на безпеку Альянсу: 1) продовження насильницьких дій екстремістів; 2) тліюче арабо-ізраїльське напруження і 3) політика іранського уряду, зокрема його небажання виконувати резолюції Ради Безпеки ООН стосовно його ядерної програми. Зусилля Ірану зі збагачення ядерного пального, розроблення ядерної зброї і накопичення балістичних ракет великого радіуса дії вже в цьому десятиріччі можуть стати великою загрозою для Альянсу, що підпадає під дію статті 5. До того ж іранські програми з розроблення звичайних озброєнь, особливо його протикорабельні крилаті ракети, викликають занепокоєння щодо безпеки критично важливих морських судноплавних маршрутів. Зважаючи на велику міжнародну дипломатичну активність, зосереджену на Ірані, і туманність намірів Тегерана, незрозуміло, чи труднощі, які створює Іран, будуть збільшуватися чи зменшуватися

майбутніми роками. НАТО має зробити усе можливе для того, щоб сприяти їх зменшенню, водночас готуючись до їх збільшення.

В азіатсько-тихоокеанському регіоні основні держави, серед яких Японія, Республіка Корея, Китай, Індія і Австралія, усі зацікавлені в регіональній стабільності і в основному підтримують міжнародні норми. Два головних джерела нестабільності мають довгу історію, це – суперництво між Індією і Пакистаном і небезпечний уряд Корейської Народно-Демократичної Республіки (КНДР). Особливе занепокоєння викликає програма ядерних озброєнь КНДР.

Африка останніми роками досягла важливих економічних зрушень, що супроводжуються значними досягненнями у долатті хронічного лиха громадянських воєн, хвороб і неефективного врядування. Але залишається ряд серйозних гарячих точок, серед яких найбільш помітними є Демократична Республіка Конго, Сомалі і Судан. Хоча лідери країн регіону налаштовані розв'язувати власні проблеми за допомогою Африканського Союзу, союзники по Альянсу можуть отримати прохання про допомогу щодо миротворчих місій, діяльності з протидії тероризму і військової підготовки.

Регіон Латинської Америки і Карибського басейну, як і Північна Америка, має свої проблеми, найбільш помітною серед яких є злочинність. Організація американських держав є головним регіональним органом на обох континентах. Тому, за можливим винятком надзвичайної ситуації гуманітарного характеру, важко прогнозувати пряму діяльність НАТО в цьому регіоні.

Висновки:

- Звичайна військова агресія проти Альянсу або його членів маловірогідна, але таку можливість не можна відкидати.
- Найбільш вірогідні загрози для союзників по Альянсу наступного десятиріччя будуть нетрадиційними. Особливо виділяються три з них: 1) удар балістичною ракетою (з ядерною боеголовкою чи без неї); 2) Напади міжнародних терористичних груп; і 3) кібернапади різного ступеня важкості. Ряд інших загроз також створює ризик, в тому числі переривання постачання енергоносіїв і морських судноплавних ліній, шкідливі наслідки глобальних кліматичних змін і фінансова криза.
- Небезпека від нетрадиційних загроз безперечно впливає на готовність НАТО, в тому числі її визначення безпеки, її концепції нападу, що підпадає під дію статті 5, її стратегії стримування, потреби у військовій трансформації, її

здатності швидко приймати рішення і її покладання на допомогу з боку країн і організацій, що не входять до Альянсу.

Розділ 2: Головні завдання

Вступ

Головна мета НАТО, визначена в Північноатлантичному договорі, полягає в захисті свободи, спільної спадщини і цивілізації її членів. Учасники Договору пропонують досягти цієї мети, об'єднавши «свої зусилля для колективної оборони і збереження миру і безпеки». Ці дії завжди вимагали від Альянсу виконання певних головних завдань, характер яких змінювався залежно від змін міжнародного ландшафту безпеки. За минулі два десятиріччя, в міру того як загрози для євроатлантичного регіону ставали дедалі мобільнішими і різноманітнішими, НАТО брала на себе нові і більш широкі місії, які навряд чи можна було передбачити у 1949 році. Але ці місії повною мірою відповідають першому завданню – захисту свободи членів Альянсу.

Аналіз і рекомендації

Життєво важливо, щоб усі союзники по Альянсу погодилися з його головними завданнями і з необхідністю зберігати сили і засоби, потрібні для їх виконання. НАТО сьогодні більш активна, ніж будь-коли раніше, але її роль у забезпеченні безпеки менш очевидна для багатьох людей, ніж це було за часів холодної війни. Нова Стратегічна концепція дає можливість позбутися розбіжностей у поглядах і підійти до нових ситуацій. І тому свіжий виклад головних завдань Альянсу є необхідним першим кроком.

Рекомендація:

1. Група експертів рекомендує, щоб у Стратегічній концепції 2010 року було висвітлено такі чотири головних завдання:

Перше, Альянс повинен зберігати свою здатність стримувати будь-яку загрозу або агресію і захищати від неї своїх членів. Це зобов'язання, передбачене статтею 5 Північноатлантичного договору, має бути знову підтверджено чітко і однозначно. Водночас планувальники в НАТО повинні розуміти, що потенційні джерела загроз, що підпадають під дію статті 5, розширилися і зараз включають в себе небезпеки, які можуть виникати як в межах, так і поза межами євроатлантичного регіону. НАТО повинна бути готова оборонятися (і стримувати) від таких загроз незалежно від місця їх походження.

Звичайно, немає нічого двозначного у військовому нападі через кордон із застосуванням об'єднаних збройних сил ворожої країни. Але можуть існувати сумніви щодо того, чи нестандартна небезпека – як, наприклад, кібернапад, або доказ того, що терористи планують завдати удар – включити механізм колективної оборони, передбачений статтею 5. У такому разі це має вирішувати Північноатлантична рада (НАС) на основі характеру, джерела, масштабу та інших аспектів конкретної загрози безпеці. При плануванні НАТО повинна припускати, що серйозні загрози матеріалізуються; відповідно має регулюватися підготовка до виявлення, стримування і відповіді. Ця підготовка, яка має охоплювати адекватні військові сили і засоби, відповідні тренувальні навчання, збирання інформації і стратегічну оцінку, повинна відповідати усьому спектру потенційних загроз, що підпадають під дію статті 5.

Другим головним завданням НАТО має бути внесок у широку безпеку усього євроатлантичного регіону. Як домовласник зацікавлений у безпеці своїх сусідів, так само НАТО має причини турбуватися про стабільність в регіоні, частиною якого вона є. Чотири десятиріччя тому, в «Доповіді Армеля» НАТО визначила, що «головною політичною метою Альянсу є забезпечення справедливого і тривалого мирного порядку в Європі, забезпеченого відповідними гарантіями безпеки». Після падіння «залізної завіси» НАТО поставила перед собою мету побудувати єдину, вільну і мирну Європу. За останні двадцять років лідери країн, які входять і які не входять до Альянсу, досягли значного прогресу на цьому шляху. Безпека, якою Західна Європа користувалася минулі півстоліття, була поширена на Центральну і Східну Європу. Але робота з розбудови повністю стабільного порядку в Європі ще не завершена.

НАТО виконує функцію важливої опори євроатлантичної безпеки. Роблячи це, вона не діє в ізоляції від інших організацій і не діє як домінуюча сила. Нова Стратегічна концепція має визначити відповідну роль для НАТО як захисника власних інтересів і як учасника розбудови миру в усіх куточках регіону. Тісна співпраця Альянсу на Балканах з ЄС, ООН і Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) є найкращим прикладом здатності НАТО співпрацювати з іншими інститутами над забезпеченням добробуту мешканців усього континенту.

Це головне завдання виконується із застосуванням ряду елементів, серед яких програми партнерства НАТО з країнами і організаціями, та її підтримка (і дотримання) принципів, що створюють рамки, в яких мають діяти уряди країн регіону стосовно одне до одного і до своїх громадян. Ці принципи, які можна знайти ще у Гельсінських угодах (1975), у нинішній формі викладені у Хартії європейської безпеки, підписаній у Стамбулі (1999). НАТО також робить свій внесок у стабільність через свою політику відкритих дверей, яка створює в Європі важливі стимули для демократії, мирного врегулювання суперечок і поваги до прав людини. На додаток

дипломатичні зусилля НАТО у відносинах з Росією, Україною, Грузією, іншими кавказькими країнами та іншими країнами – нечленами Альянсу, показують, що країна не повинна обов'язково входити до Альянсу, якщо хоче брати участь у проектах, які корисні усім.

Третє головне завдання НАТО – слугувати трансатлантичним засобом для проведення консультацій з питань безпеки і врегулювання кризових ситуацій з усього спектра питань, які стоять перед Альянсом. Будучи єдиною контрактною ланкою між Північною Америкою і Європою, НАТО залишається важливим засобом виконання цих функцій і зобов'язань щодо безпеки і захисту усіх її членів. Це завдання відбиває як політичний, так і військовий вимір Альянсу і заслуговує на більшу увагу з огляду на різноманітність нинішніх загроз безпеці і широке коло поглядів нинішніх членів організації. Зрештою, коли писалася остання Стратегічна концепція, Альянс мав набагато менше членів уздовж узбережжя Адріатичного, Чорного і Балтійського морів.

Альянс зацікавлений у захисті глобальних маршрутів забезпечення сучасного суспільства і підтримці безпеки і стабільності далеко поза його безпосередніми кордонами. Ця місія, найбільш вірогідно, виконуватиметься разом з партнерами. Хоча військові інструменти НАТО не завжди ідеально підходять до виконання цих завдань, стаття 4 може забезпечити важливий механізм виявлення сфер спільної зацікавленості, вироблення відповідної реакції і координації дій НАТО з партнерськими організаціями і державами. В цьому контексті Альянс повинен продовжувати удосконалювати свої сили і засоби врегулювання кризових ситуацій, зокрема здатність виявляти і оцінювати ризики, що з'являються, запевняти країни-члени і здійснювати операції з реагування на кризові ситуації в межах, уздовж або поза своїми кордонами.

Зрештою, як стане очевидно з наступного розділу, Група експертів вважає, що посилення масштабу і менеджменту партнерств набули достатньої важливості, щоб визначити його як четверте головне завдання НАТО, попри те, що воно само собою є скоріше не метою, а засобом, за допомогою якого можна досягти життєво необхідних цілей.

Розділ третій: партнерства

Вступ

За минулі роки виникла потреба у більш гнучкій і контактній НАТО, змушуючи Альянс частіше звертатися до партнерів по допомогу у відповідь на загрози і в найбільш ефективний спосіб використовуючи свої ресурси. Продуктивні відносини з іншими країнами і організаціями дозволяють НАТО бути більш пильною, краще підготованою і розумнішою у своїх діях.

Хоча офіційні програми партнерства НАТО розпочалися в Європі, вони потім поширилися на Середземномор'я і Близький Схід. На додаток деякі країни беруть участь у місіях НАТО, але входять до офіційних структур партнерства; вони належать до категорії оперативних партнерів.

У майбутніх місіях, як нині в Афганістані, Альянс може функціонувати як один із елементів широкої мережі постачальників безпеки, в якій різноманітні міжнародні дійові особи об'єднуються для того, щоб застосувати комплексний підхід до розв'язання конкретної проблеми. Цю концепцію командної роботи треба розуміти правильно. Дехто тлумачить термін «комплексний» як прагнення НАТО зайняти домінуючу глобальну позицію або підпорядкувати цивільні організації військовому контролю. Це не так: комплексний підхід не є ієрархією, а означає розумінням того, що безпека має військовий, політичний, економічний і соціальний виміри. Тому розбудова безпеки часто вимагає роботи з ефективним набором партнерів для того, щоб зібрати докупи різноманітні елементи єдиної спільної стратегії. Залежно від конкретних обставин НАТО гратиме провідну або допоміжну роль. (П'ятий розділ містить рекомендації з удосконалення здатності НАТО робити свій внесок у комплексний підхід).

Аналіз і рекомендації

Перший раунд партнерств НАТО був спрямований передусім на сприяння вступу нових членів до Альянсу. В міру вступу десятка нових членів ця функція стала слабшати, а інші цілі посилюватися. Друге покоління партнерств зосереджене на забезпеченні додатковими можливостями місій у таких місцях, як Балкани і Афганістан. Зараз необхідно змінити мислення для того, щоб отримати максимальну користь від дедалі більш різноманітного і важливого набору зв'язків з організаціями і урядами. У цьому контексті нещодавнє рішення Північноатлантичної ради створити єдиний комітет для управління усіма партнерствами всіляко схвалюється. Нова Стратегічна концепція може допомогти скерувати цей орган, визнавши різне походження партнерств Альянсу, їх слугування різним цілям і різноманітні очікування від них. Кожним з них необхідно займатися на індивідуальній основі; але усі вони мають потенційні можливості набувати цінності через постійну адаптацію і відповідні зміни.

Рекомендація:

1. Поглиблюючи організаційні партнерства, НАТО має подивитися, чи не можна удосконалити її домовленості з країнами або групами країн за допомогою одного або кількох наступних засобів:
 - Розроблення нової, або перегляду загальної угоди про партнерство;
 - Розширення переліку заходів у рамках партнерства;

- Більшої диференціації серед партнерів у їх відносинах з НАТО;
- Запровадження нових пунктів у порядок денний, особливо тих, які можуть привести до оперативної або дипломатичної співпраці над конкретними проектами; і
- Модифікації процедур з метою заохочення якомога вільнішого обміну думками.

Перед тим як рекомендувати такі заходи, НАТО повинна проконсультуватися з усіма залученими партнерами.

Партнерство заради миру (ПЗМ) і Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП). ПЗМ і РЄАП забезпечують структуру для співпраці з партнерами НАТО в Європі і Євразії. Перше було започатковане в 1994 році як основний засіб забезпечення зв'язків у сфері безпеки, а РЄАП була створена кількома роками пізніше для забезпечення паралельного політичного діалогу. Хоча ПЗМ вважається успішною програмою, потенціал РЄАП не використовується повною мірою. Рада була створена для того, щоб дати НАТО можливість проводити консультації з країнами-партнерами з питань політики і безпеки, але багато хто з учасників скаржиться на те, що дискусії в РЄАП занадто офіційні і заформалізовані.

Рекомендація:

1. НАТО повинна посилити поточні консультації і консультації у разі кризових ситуацій з країнами-партнерами по РЄАП, як передбачає параграф 8 рамкового документа ПЗМ.

Партнерство з ЄС. ЄС є унікальним і важливим партнером НАТО. Більша частина членів однієї організації належать і до іншої, а кожна з цих спільних країн-членів має лише одні збройні сили і одних платників податків. Хоча НАТО і ЄС детально розробили механізми співпраці, вони не завжди працюють так добре, як хотілось би. Але все ж таки досвід і можливості, які країни мають в ЄС, часто застосовуються в місіях НАТО і навпаки. За визначенням, члени мають спільні інтереси і працюють пліч-о-пліч на практично кожному театрі операцій НАТО. В минулому обидві організації отримали багато однакових уроків; у майбутньому на них чекають однакові проблеми.

Повна компліментарність між НАТО і ЄС буде мати важливе значення, якщо союзники хочуть виробити комплексний і економічний підхід до безпеки, коли обидві організації братимуть участь у стабілізаційній місії. Удосконалення співпраці також допоможе долати нестандартні загрози, такі як тероризм, кібернапади, енергетична вразливість. ЄС часто має більше відповідного досвіду і знань ніж НАТО щодо протидії невійськовим аспектам таких загроз, пори те, що межа між військовими і невійськовими загрозами стирається. Але необхідно зазначити, що повна

компліментарність можлива лише коли члени НАТО, що не входять до ЄС, користуватимуться тим самим ступенем прозорості і залучення під час проведення спільних дій.

Рекомендації:

1. У новій Стратегічній концепції потрібно визнати, що Лісабонський договір ЄС покликаний, серед іншого, посилити військові можливості і командні структури Європи. Союзники по Альянсу мають схвалювати такий підхід і використовувати Стратегічну концепцію для підтвердження прагнення НАТО до справді комплексного партнерства з ЄС, економічного, ґрунованого на принципі взаємності і такого, що охоплює увесь спектр взаємної діяльності цих організацій.
2. У своїх відносинах з ЄС лідери НАТО повинні уникати спокуси розділяти усі загрози і відповідальність на «військові» і «невійськові». Навпаки, вони мають виробляти в собі звичку дивитися на ці питання, як на такі, що розвиваються. Багато ситуацій вимагатимуть реагування, яке передбачає як силові, так і несилові елементи; НАТО, ЄС та інші повинні забезпечити себе такими силами і засобами, які найкраще допоможуть розв'язати проблему. Відповідно НАТО має прагнути узгодити з лідерами ЄС плану регулярної спільної участі в з'їзданнях, більш повної комунікації між військовими штабами і більш активної координації в сферах врегулювання криз, оцінки загрози і спільного використання активів.
3. Лідери НАТО і ЄС мають робити усе можливе для запобігання впливу розбіжностей на ефективну співпрацю між цими двома організаціями.

Партнерство з ООН. Партнерство НАТО з ООН також є центральним завдяки ролі, яку грає цей орган у світовій системі, і клятві союзників вірності «цілям і принципам Статуту ООН» (яка згадується в преамбулі до Північноатлантичного договору). Мандат Ради Безпеки – захищати міжнародну безпеку і мир – добре вписується в зобов'язання членів НАТО «об'єднувати свої зусилля для колективної оборони і для збереження миру і безпеки». Очевидно, що НАТО зацікавлена в підтримці ООН і посиленні її здатності виконувати численні місії, які покладає на неї світове співтовариство.

НАТО і ООН працювали разом у багатьох зонах конфліктів, коли Альянс надавав оперативну підтримку і безпеку з тим, щоб ООН могла здійснювати відбудову, розвиток і розбудову врядування. Хоча їх партнерство розпочалося більше десятиріччя тому, а ООН і НАТО в 2008 році підписали рамкову угоду, яка допомогла поліпшити практичну співпрацю в деяких випадках, проблеми залишаються. Персонал ООН

інколи буває розчарований рівнем безпеки і підтримки, який забезпечує НАТО. НАТО, як правило, чекає доки не розпочнеться місія, а вже потім починає координувати свою діяльність з ООН. Працюючи на театрі операції, дві організації інколи вступають у суперечку щодо того, хто і за що відповідає.

Рекомендації:

1. У світі глобальних загроз безпека дедалі більше залежить від міжнародного порядку, що ґрунтується на правилах. Тому одним із пріоритетів НАТО має бути посилення здатності ООН виконувати свої обов'язки.
2. Коли НАТО і ООН діють разом на якійсь території, Альянс має робити усе можливе, якщо до нього звернуться з таким проханням, для забезпечення безпеки цивільного персоналу ООН. Без мінімального рівня безпеки ООН (та інші партнери НАТО) не зможуть діяти; без партнерів НАТО часто не в змозі виконати свої завдання. Що раніше буде виявлена потреба у координації, то скоріше буде забезпечене спільне планування і буде більшою вірогідність досягнення взаємно задовільних домовленостей щодо безпеки.
3. НАТО і ООН мають покращувати свої інституційні зв'язки. Офіс НАТО зі зв'язків з ООН полегшить лідерам Альянсу взаємодію з Секретаріатом і членами ООН. Необхідно вивчити можливості додаткових форм співпраці, в тому числі участь у навчаннях і тренуваннях один одного.
4. Координація між ООН і НАТО може виявитися вирішальною у разі геноциду, інших масових порушень прав людини чи гуманітарних катастроф. У Стратегічній концепції потрібно чітко вказати на те, що НАТО готова розглянути прохання ООН здійснити відповідні дії за таких обставин (можливо і на підтримку інших регіональних організацій), за умови, що Північноатлантична рада погодиться з цією місією і будуть наявні необхідні для її виконання ресурси.
5. НАТО має працювати з ООН над позитивним реагуванням на Резолюцію 1325 Ради Безпеки ООН щодо ролі жінок для безпеки і миру.

Партнерство з ОБСЄ. Відносини НАТО з ОБСЄ відрізняються і є більш близькими, ніж з більшістю інших міжнародних організацій. НАТО була співзасновником Гельсінського процесу і зіграла значну роль в наповненні змістом політико-військового виміру ОБСЄ. ОБСЄ, своєю чергою, займається розбудовою демократичних інституцій у країнах, які прагнуть або можуть прагнути членства в НАТО, підсилюючи таким чином власне

прагнення НАТО сприяти політичній стабільності і належного врядування в кожному куточку Європи.

Рекомендації:

1. НАТО повинна повною мірою використовувати набір навчальних ресурсів і експертних порад з питань «м'якої безпеки», якими володіє ОБСЄ і які можуть доповнити інструменти «твердої безпеки», якими володіє НАТО.
2. Альянс повинен активно підтримувати в рамках ОБСЄ переговори з контролю над звичайними озброєннями і заходи з розбудови довіри.
3. Члени Альянсу також мають замислитися над тим, як ОБСЄ, громада, що ґрунтується на демократичних цінностях і вільно взятих на себе зобов'язаннях, може доповнити власні партнерства НАТО в розбудові розуміння і підтримки діяльності Альянсу.

Партнерство з Росією. У переліку партнерів НАТО Росія перебуває у своїй власній категорії. Рамки партнерства були визначені в Основоположному акті 1997 року і Декларації 2002 року, підписаній у Римі. В обох документах висловлюється зобов'язання виявляти і використовувати можливості спільних дій на основі взаємної зацікавленості і розумінні того, що безпека в євроатлантичному регіоні є неподільною. Дається обіцянка співпрацювати, з серед інших сфер, у сфері боротьби проти тероризму, врегулювання кризових ситуацій, контролю над озброєннями і боротьби з розповсюдженням ЗМЗ, протиракетної оборони, театру операцій, реагування на нові загрози. Рада НАТО-Росія (РНР) діє як форум для проведення консультацій, прозорості, досягнення консенсусу, прийняття і виконання рішень.

Якщо запитати членів НАТО, вони дадуть різні оцінки Росії, і мають свої власні рецепти взаємодії з цією країною. За історичних, географічних причин і внаслідок останніх подій одні країни більш скептично, ніж інші ставляться до відданості російського уряду ідеї позитивних відносин. Той факт, що РНР не була використана для того, щоб запобігти кризі 2008 року в Грузії, турбує, як і часто висловлювана Москвою недовіра до намірів НАТО. Росія посилає суперечливі сигнали щодо своєї відкритості для подальшої співпраці з НАТО, а її пропозиції альтернативного порядку безпеки в Європі сприймаються як такі, що частково спрямовані на обмеження діяльності НАТО.

Хоча члени НАТО дивляться на Росію по-різному, Альянс єдиний в своєму прагненні взаємодіяти з лідерами цієї країни з метою запобігання шкідливого непорозуміння, виявлення і досягнення спільних цілей. Альянс не вважає жодну країну своїм ворогом; але ніхто не повинен ставити під сумнів рішучість НАТО, якщо виникне загроза безпеці будь-якого з її членів.

Той факт, що НАТО є оборонним альянсом, а російська військова доктрина 2010 характеризується її авторами як «виключно оборонна» за своїм характером, створює гарну відправну точку для співпраці. Так само, як і взаємні зобов'язання НАТО і Росії, висловленні в Основоположному акті, створити «в Європі спільний простір безпеки і стабільності, без ліній поділу і сфер впливу, що обмежують суверенітет будь-якої держави».

Рекомендації:

1. Нова Стратегічна концепція повинна започаткувати політику, яка поєднує гарантії для усіх членів Альянсу і відновлення конструктивної взаємодії з Росією.
2. У Стратегічній концепції має бути підкреслено прагнення НАТО до якісно кращих відносин з Росією на основі спільних інтересів, взаємної довіри, прозорості і передбачуваності. З точки зору Альянсу, двері до співпраці на усіх рівнях є і лишатимуться відкритими.
3. Союзники по Альянсу мають працювати з Росією для забезпечення такого порядку денного РНР, який в чесний і далекоглядний спосіб реагуватиме на стурбованість щодо безпеки обох сторін і визначатиме конкретні сфери спільних дій. Нинішня оцінка спільних загроз і викликів є корисним кроком. Обидві сторони також мають намагатися посилити співпрацю в рамках «Плану дій РНР з боротьби проти тероризму» 2008 року і координувати свою діяльність з іншими регіональними організаціями.

Партнерство з Грузією і Україною. Грузія і Україна надали своїм структурам партнерства форму Комісії Україна – НАТО і НАТО-Грузія. Канали комунікації відмінні і обидві країни роблять свої внески як партнери в місії НАТО. За географічних причин обидві країни мають справу з давніми регіональними питаннями, серед яких етнічні суперечки і енергетична незахищеність. Одним із найбільших провалів структури партнерств НАТО був конфлікт 2008 року між Росією і Грузією, в якому два партнери Альянсу вдалися до воєнних дій через питання, які залишилися нерозв'язаними.

Рекомендації:

1. Союзники мають регулярно користуватися Комісіями Україна – НАТО і НАТО-Грузія для обговорення взаємних питань безпеки і сприяння практичній співпраці, в тому числі в сфері оборонних реформ. Що чіткіше НАТО висловлюватиме свою позицію партнерам і що точніше вона буде здатна оцінити їх погляди, то більш успішними будуть союзники в зупиненні криз і розбудові довіри.

2. Союзники також мають застосовувати механізми НАТО з врегулювання кризових ситуацій, разом з партнерськими комісіями, для оцінки і моніторингу подій в сфері безпеки, які впливають на ці дві країни.

Партнерства НАТО в Середземномор'ї і на Близькому Сході. Територія Північної Африки і Близького Сходу давно є одним із найбільш стратегічно важливих регіонів світу. Його подальший розвиток впливатиме на інтереси НАТО щодо нерозповсюдження ядерної зброї, боротьби проти тероризму, енергетичної безпеки і мирного світового порядку. В світлі цих інтересів Альянс працює в цьому великому і різноманітному регіоні через Середземноморський діалог (MD) і більш недавню Стамбульську ініціативу співпраці (ICI).

Середземноморський діалог. Розпочатий у 1994 році, MD включає сім держав середземноморського регіону. Діалог забезпечує рамки для розбудови довіри, прозорості і співпраці. Хоча це єдина дієва загальнорегіональна ініціатива у сфері безпеки, її досягнення залишаються скромними. Діалогу не вистачає основоположного документа подібного до тих, що були розроблені для інших партнерств НАТО. Серед потенційних сфер спільних інтересів – розповсюдження зброї і протиракетна оборона. Нинішня формула MD залишається дієвою, але має бути достатньо гнучкою для того, щоб дати змогу будь-якій країні, яка прагне поглибити своє партнерство з НАТО, це зробити.

НАТО рішуче підтримує зусилля з домовленості про справедливий і тривалий мир між ізраїльтянами і палестинцями, але не відіграє активної дипломатичної ролі. Однак Альянс висловив готовність допомагати у виконанні угоди, якщо вона буде укладена, за умови, що про це попросять сторони цього процесу і дозволить Рада Безпеки ООН.

Стамбульська ініціатива співпраці. ICI, розпочата в 2004 році, має зробити внесок в довгострокову глобальну і регіональну безпеку, пропонуючи країнам ширшого Близького Сходу двосторонню співпрацю з НАТО в сфері безпеки. Ця ініціатива відкрита для усіх країн регіону, які підтримують її цілі, в тому числі боротьбу проти тероризму і розповсюдження зброї масового знищення. Потенційно цінна, ця ініціатива стримується відсутністю спільного стратегічного бачення і суперництвом між партнерами та деякими членами Альянсу. Проте, як і MD, ICI допомагає розбудувати необхідні відносини безпеки і відкрити канали для регулярного діалогу. Кожне партнерство також є інструментом зміни поглядів, що важливо, бо населення країн регіону не завжди повністю чи чесно інформоване про НАТО або Захід загалом.

Рекомендації:

1. НАТО повинна підходити до своїх відносин з країнами Середземномор'я і Близького Сходу зі стратегічним терпінням. МД і ІСІ усе ще відносно нові і політичне обговорення та практична співпраця, які вони забезпечують, можуть поліпшити взаємне розуміння, робити внесок у стабільність, і покращити імідж НАТО в цьому регіоні. Одним зі способів збільшити взаємну цінність МД і ІСІ для Альянсу може бути узгоджена заява про спільні інтереси на основі нових і більш широких концепцій безпеки, зважаючи на звичайні і нестандартні загрози, а також на політичні, економічні, соціальні і культурні питання.
2. Союзники по Альянсу мають бути відкритими для прозорих консультацій зі своїми партнерами по МД та ІСІ щодо наслідків можливого ядерного прориву Ірану.
3. НАТО має бути готовою надати допомогу у виконанні мирної угоди між Ізраїлем і палестинцями відповідно до визначених умов.

Глобальні партнери. НАТО зараз має важливих оперативних партнерів з-поза меж євроатлантичного регіону, деякі з них є ключовими учасниками місій Альянсу. Австралія, фактично, надіслала до Афганістану більше військ, ніж половина союзників по НАТО, Нова Зеландія також робить значний внесок, Республіка Корея пообіцяла надіслати чималий контингент, а Японія виділила мільярди доларів на відбудову. Ці демократичні країни не тільки партнери за потреби, а й партнери з цінностей – хоча вони не беруть участь у формальній структурі діалогу, подібній до тієї, що забезпечує РЄАП. Афганістан і Пакистан, чия співпраця є надзвичайно важливою для успіху Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ), також не беруть участь у формальних структурах діалогу з НАТО.

НАТО не обов'язково вимагає формального партнерства з метою підтримки плідного робочого діалогу з іншими країнами і організаціями. Їй потрібно підтримувати активну дипломатичну присутність для того, щоб використовувати можливості для співпраці в міру їх виникнення. Наприклад, Китайська Народна Республіка бере участь поряд з підрозділами з країн НАТО в миротворчих операціях ООН та антипіратському патрулюванні в Аденській затоці. Країни Центральної і Південної Азії великою мірою зацікавлені в збереженні стабільності в своєму регіоні. Члени Організації договору колективної безпеки і Шанхайської організації співробітництва виявили зацікавленість у співпраці з іншими багатонаціональними структурами. Індія, Індонезія і провідні демократичні країни Африки і Латинської Америки поділяють з НАТО прагнення до глобального миру і верховенства права.

Рекомендації:

1. НАТО має робити більше для поглиблення своїх партнерств з країнами поза межами євроатлантичного регіону, розширюючи перелік спільних заходів і водночас зберігаючи здатність окремих партнерів формувати специфічні відносини співпраці з Альянсом.
2. Союзники погодилися у Стамбулі в 2004 році розширити доступ оперативних партнерів до інформації і планування і з того часу досягли в цій сфері певного прогресу. Стратегічна концепція має піти далі і описати способи надання оперативним партнерам НАТО регулярної можливості висловити свою думку при формуванні стратегії і прийнятті рішень щодо місій, в яких вони беруть участь.
3. НАТО має вивчити можливість організації нових регіональних підгруп, якщо країни висловлюватимуть зацікавленість в цьому. Ще однією і можливо більш бажаною альтернативою є встановлення формальних зв'язків між НАТО і такими органами, як Африканський Союз, Організація американських держав, Рада співробітництва країн Перської затоки, Шанхайська організація співпраці чи Організація договору колективної безпеки. Будь-які з таких відносин мають ґрунтуватися на принципах рівності, взаємної довіри і взаємної вигоди.

Розділ 4: Політичні і організаційні питання

Вступ

Після 1999 року кількість членів Альянсу збільшилася майже вдвічі, перед ним постали нові загрози, він бере участь в операціях на більшій відстані і більш складних, ніж будь-коли раніше, пережив жорстоку світову економічну кризу і встановив політичні діалоги і партнерства, які виходять далеко поза межі євроатлантичного регіону. Немає нічого дивного в тому, що ці швидкі зміни супроводжуються значним внутрішнім напруженням. Нова Стратегічна концепція дозволяє Альянсу проаналізувати останні події і шукати нового консенсусу з питань, які є центральними для майбутнього менеджменту і керування організацією. Серед цих питань:

- Уроки Афганістану;
- Директиви щодо місій поза межами Альянсу;
- Адміністративні реформи;
- Процедури прийняття рішень;
- Політика відкритих дверей;
- Роль НАТО у контролі над звичайними озброєннями.

Аналіз і рекомендації

Уроки Афганістану. НАТО взяла на себе лідерство в МССБ у серпні 2003 року. З того часу кількість військ, що беруть участь в операції, зросла з п'яти тисяч до майже 100 тисяч представників 46 країн, в тому числі усіх країн – членів НАТО. Ця місія полягає в наданні допомоги афганському уряду в здійсненні і поширенні своїх повноважень з метою стабілізації країни і сприяння мирній відбудові і розвитку. З цією метою МССБ виконують військові операції і допомагають тренувати і підтримувати Афганську національну армію і поліцію. Хоча МССБ багато чого досягли, їх досвід викликає в Альянсі занепокоєння щодо єдності командування, обмеженнях (застереженнях), що стосуються військ, які надіслані деякими союзниками по Альянсу, та питань тактики і цілей. Ця місія також значно постраждала внаслідок випадків загибелі цивільних осіб, кількість яких командири НАТО пообіцяли звести до мінімуму.

МССБ, завдяки своєму масштабу і тривалості, є надзвичайною операцією. Вона також була непередбачена. На тлі складного і непередбачуваного клімату безпеки, який найбільш вірогідно домінуватиме у наступному десятиріччі, неможливо виключити майбутню участь НАТО в подібних (хоча, сподіваємося, не таких тривалих) місіях. Таким чином, досвід, набутий в Афганістані, забезпечує НАТО цінним переліком засвоєних уроків. Багато з принципів, які мають бути включені в нову Стратегічну концепцію, вже діють. Найбільш очевидним з них є важливість мати здатність розгортати військові підрозділи, пристосовані до конкретних і тривалих операцій на відстані від кордонів Альянсу. Серед інших уроків:

- До максимально великого ступеня збройні сили НАТО мають діяти під єдиним ланцюгом командування.
- Союзники мають звести до мінімуму національні застереження, якими вони супроводжують надання своїх військ для участі в операціях Альянсу; будь-які накладені застереження мають бути чітко висловлені, а їх вплив ретельно оцінений у процесі генерування військ і планування операцій.
- Місія НАТО в Афганістані у минулому зазнала шкоди від нездатності чітко повідомити про свої наміри та від інцидентів і нещасних випадків, що призвели до жертв серед цивільного населення. Останні обмеження, накладені командувачем МССБ на вогневу підтримку з повітря і артилерійські обстріли, допомагають зменшити цю проблему, але на необхідності захистити цивільне населення треба постійно наголошувати під час тренування і в польових умовах.

- В'язні і затримані особи мають утримуватися відповідно до принципів міжнародного права. Будь-яка інша політика призводить до небажаних політичних наслідків, втрати моральної довіри, шкодить єдності Альянсу і збільшує небезпеку для військовослужбовців НАТО.
- Стабільність в Афганістані неможливо забезпечити виключно військовими засобами. Як і в інших ситуаціях з повстаннями, головна мета полягає у розробленні комплексного цивільно-військового підходу, який дасть змогу місцевій структурі врядування заручитися довірою і відданістю місцевого населення. Від НАТО це вимагає здатності тісно працювати з партнерськими організаціями над узгодженням пріоритетів і найбільш ефективним використанням наявних ресурсів. Це також додає ваги допомозі силам безпеки країни, що приймає, у посиленні їхньої здатності підтримувати порядок і захищати мирне населення.

Вказівки щодо місії поза межами Альянсу. Попри усі наявні активи, НАТО ніяк не може бути єдиною відповіддю на кожну проблему, що впливає на світову безпеку. НАТО є регіональною, а не глобальною організацією; її фінансові ресурси обмежені і пов'язані з іншими пріоритетами; і вона не має жодного бажання братися за місії, якими можуть зайнятися інші організації і країни. Відповідно, нова Стратегічна концепція має містити вказівки Альянсу щодо прийняття рішень про те, де і коли застосовувати ресурси поза його кордонами. Кожна ситуація унікальна, тому рішення в НАТО можуть прийматися в кожному випадку окремо. Але обговорення в Північноатлантичній раді мають надати ваги таким чинникам, як:

- Масштаб і незворотність загрози членам Альянсу;
- Вичерпаність або очевидна неефективність альтернативних кроків;
- Здатність і готовність членів НАТО надати засоби, необхідні для успіху;
- Залучення партнерів на допомогу в пошуку ефективного і вчасного розв'язання наявної проблеми;
- Супутній вплив на інші місії і потреби НАТО;
- Рівень національної і міжнародної громадської підтримки;
- Відповідність міжнародному праву; і
- Передбачувані наслідки бездіяльності.

У майбутньому, як і в минулому, лідери НАТО мають пам'ятати про два попередження: обіцянки НАТО ніколи не повинні виходити за рамки того, що Альянс реально може зробити; але те, що НАТО може зробити не повинно відставати від потреб безпеки Альянсу. Альянс не може бути

настільки амбіційним, щоб братися за роботу, яку він не готовий виконати, але він не може бути й настільки летаргічним, щоб не підготуватися до виконання необхідних завдань.

Отже, Стратегічна концепція має чітко визначити оборонні пріоритети. Вони починаються зі здатності обороняти територію Альянсу, але передбачають здатність виконувати складні місії на стратегічній відстані, допомагати формувати міжнародний ландшафт безпеки і реагувати на непередбачені ситуації тоді і там, де це необхідно. Офіційний рівень амбіцій НАТО був визначений у 2006 році; немає жодної потреби змінювати ці орієнтири, хоча дефініція місії може бути розширена і містити нові вимоги до територіальної безпеки, в тому числі кібербезпеки.

Відомий трюїзм, що НАТО не може успішно функціонувати без підтримки з боку своїх членів. Так само, місії НАТО не довго будуть успішними, якщо їх не зрозуміє і не сприйме населення країн НАТО. Така підтримка просто так не приходить. Що більш відкритими лідери НАТО будуть у своїх діях і більш чітко пояснюватимуть конкретні цілі і причини участі НАТО в будь-якій операції, то більша вірогідність того, що Альянс буде здатний заручитися таким рівнем громадської і парламентської підтримки, який необхідний для виконання місій.

Рекомендації:

1. Стратегічна концепція має містити набір вказівок щодо інформування про прийняття рішень в НАТО стосовно виконання нових місій або нової відповідальності.
2. НАТО повинна підтримувати такий рівень готовності і оперативного темпу, які відповідають потребам безпеки її членів, уникаючи таким чином небезпеки занадто великої активності з одного боку, і надмірного заспокоєння, з іншого.
3. За допомогою прозорості і ефективного інформування громадськості Альянс повинен прагнути приваблювати і зберігати громадську і законодавчу підтримку його операцій.

Адміністративні реформи. Із розширенням НАТО зростає і її структура, в тому числі кількість комітетів, персоналу і вартість повсякденної діяльності. Генеральний секретар охарактеризував внутрішню реформу як пріоритетну, і країни – члени Альянсу дали йому чіткий мандат на цю діяльність.

Рекомендації:

1. Стратегічна концепція має започаткувати далекосяжні реформи. Ці реформи мають передбачати – але не бути обмеженими – скорочення Міжнародного секретаріату, перегляд фінансових

- правил, скорочення операційних видатків штаб-квартири і зменшення кількості комітетів і агентств.
2. Генеральний секретар має отримати додаткові повноваження на втілення в життя цих реформ.
 3. Союзники мають встановити кількісні цілі щодо економії різних категорій адміністративних видатків і забезпечити реінвестування коштів, заощаджених завдяки процесу реформ, в готовність і оперативні сили і засоби НАТО.

Процедури прийняття рішень. Існує напруження, притаманне організації, що складається з багатьох членів і працює на основі консенсусу, і військово-політичним Альянсом, що діє у нестабільному і швидкоплинному середовищі безпеки. Це напруження не послабшало внаслідок збільшення кількості членів чи зростання кількості комітетів. У 2009 році Генеральний секретар висунув ряд попередніх пропозицій щодо спрощення процесу прийняття рішень. Завданням для лідерів Альянсу буде визначення подальших кроків, які самі собою не стануть джерелом розколу. Правило консенсусу завжди було фундаментальним принципом НАТО, і союзники всіляко прагнуть його зберегти. Однак необхідність досягти згоди серед двадцяти восьми держав (і ще більше у майбутньому) може бути важким завданням, таким, що інколи викликає затримки, які не слугують жодній конструктивній меті. На додаток Альянсу потрібно підготуватися до ситуації, коли може виникнути потреба у швидкому (фактично майже миттєвому) прийнятті рішень.

Рекомендації:

1. Генеральний секретар заохочується до включення в свої пропозиції щодо адміністративної реформи ідеї подальшого спрощення процесу прийняття рішень. Ці пропозиції мають: 1) визнавати, що будь-яке відхилення від принципу консенсусу має бути схвалене Північноатлантичною радою; 2) зберігати правило консенсусу для найважливіших рішень, таких як ті, що пов'язані із застосуванням статті 5, бюджетом, новими місіями або новими членами; 3) визначити засоби фіксації занепокоєння союзників щодо менш життєво важливих питань, за винятком вето; 4) встановити принцип, за яким виконання рішень, прийнятих на основі консенсусу, не повинно відкладатися для перегляду таких рішень на нижчих рівнях перед їх втіленням.
2. Альянс має розглянути можливість надання Генеральному секретарю, або військовому керівництву НАТО, певних делегованих повноважень на основі угоджених правил діяльності для реагування на надзвичайну ситуацію, на кшталт ракетного або кібернападу.

Політика відкритих дверей. З моменту свого заснування в 1949 році НАТО збільшилася з дюжини членів до двадцяти восьми. Ця політика відкритих дверей бере свій початок в статті 10 Північноатлантичного договору, згідно з якою «сторони можуть, за одностайної згоди, запросити до вступу будь-яку іншу європейську країну, яка спроможна підтримувати принципи цього Договору і робити свій внесок у безпеку північноатлантичного регіону». Із 1995 року процес розширення керується певними принципами, зокрема такими:

- Демократичні цінності і цілковита підтримка політичного бачення НАТО в країні-кандидаті;
- Запровадження будь-яких необхідних військових реформ з метою досягнення стандартів НАТО щодо професіоналізму і забезпечення цивільного контролю над збройними силами;
- Справедливе ставлення до національних меншин серед населення;
- Мирне розв'язання внутрішніх і міжнародних суперечок;
- Національна політична підтримка членства в НАТО;
- Загальна здатність кандидата робити внесок в безпеку Альянсу і євроатлантичного регіону.

Рекомендація:

1. У новій Стратегічній концепції має бути підтверджена політика відкритих дверей НАТО, включно з вищезазначеними принципами.

Роль НАТО в політиці контролю за озброєннями. Члени НАТО мають велику зацікавленість в контролі над озброєннями, але Альянс як організація має лише обмежену формальну роль. У минулому в ньому дебатовали події, що особливо впливають на європейську безпеку, такі як Договір про ядерні сили середнього радіуса дії від 1987 року (хоча фактичні переговори проходили на двосторонній основі між США і СРСР). Більш важливо те, що союзники були безпосередньо залучені до переговорів і підписання Договору про звичайні збройні сили в Європі від 1990 року (ЗЗСЄ).

Останніми роками процес ЗЗСЄ завис і зараз перебуває під загрозою згорання. Це прикро, тому що ЗЗСЄ в минулому привів до ліквідації десятків тисяч танків, бронетранспортерів і гармат, посилюючи передбачуваність і прозорість в усьому регіоні.

Рекомендація:

1. У Стратегічній концепції має бути підкреслено прагнення НАТО забезпечити потужний і стабілізуючий режим контролю над звичайними озброєннями в Європі на основі принципів взаємної прозорості, стриманості і згоди країни, що приймає, на присутність

іноземних збройних сил на її території. Маючи це на меті, Альянс повинен підтримувати відродження процесу ЗЗСЄ і висловлювати свою готовність брати участь в конструктивному діалозі з усіма країнами – учасниками ЗЗСЄ.

Розділ 5: Збройні сили і можливості Альянсу

Вступ

У Стратегічній концепції НАТО від 1999 року є розділ «Директиви щодо збройних сил Альянсу», в якому визначені цілі з трансформації сил і засобів з метою їх підготовки до викликів нового сторіччя. Документ вимагає високого рівня підготовки і оснащення сил і командної структури, які здатні забезпечити колективну оборону, швидко реагувати на надзвичайні ситуації і брати участь у комплексних спільних операціях поза межами території Альянсу. На тому ж саміті у Вашингтоні лідери ухвалили окрему Ініціативу з обороноздатності (DCI) для того, щоб задовольнити п'ять основних вимог до збройних сил НАТО: 1) мобільність і здатність до розгортання, 2) витривалість і тилове забезпечення, 3) ефективність дій, 4) життєздатність, 5) оперативно сумісний зв'язок. Необхідна і вчасна, DCI також виявилася не занадто широкою. Протягом наступного десятиріччя подальші Ініціативи з обороноздатності і декларації, прийняті на самітах, дали додаткові директиви країнам – членам НАТО і оборонним планувальникам.

Директиви минулого десятиріччя. На Празькому саміті 2002 року союзники розпочали пристосування до змін в ситуації безпеки, викликаних терактами 11 вересня, і до перспективи надання допомоги у відновленні стабільності в Афганістані. Альянс ухвалив план з посилення DCI за рахунок розвитку вдосконалених сил і засобів у восьми оборонних категоріях, створивши Командування ОЗС НАТО з питань трансформації (ACT) для керівництва розвитком цих сил і засобів, а також Сили реагування НАТО (NRF) «для швидкого перекидання [сил] туди, де вони потрібні».

На Ризькому саміті 2006 року лідери Альянсу ухвалили Комплексні політичні настанови (CPG), в яких визначені рамки і пріоритети щодо усіх питань Альянсу, планових дисциплін і розвідувальної діяльності на прогнозоване майбутнє. Серед цих вимог була вимога до країн – членів НАТО забезпечити собі такі сухопутні сили, принаймні 40 відсотків яких були б здатні до розгортання, а 8 відсотків до розгортання на тривалій основі. (Пізніше ці показники були збільшені до 50 і 10 відсотків).

У 2009 році на саміті в Страсбурзі-Килі НАТО ухвалила «Декларацію про безпеку Альянсу», в якій наголошується на виконанні СРГ і передбачається створення багатонаціонального штабу спеціальних оперативних сил.

Військова трансформація: робота триває. Результати цих ініціатив і директив самітів є змішаними. Насамперед через обмеженість ресурсів, збройні сили НАТО дуже повільно рухаються до узгоджених цілей. Тому значна відстань продовжує розділяти потенційні місії і наявні сили і засоби. Значною мірою прогрес у сфері військової трансформації викликаний оперативними вимогами в Косові і Афганістані. Зокрема, операція МССБ вказала на необхідність мати здатні до розгортання і витривалі збройні сили, спільні підходи операцій з протидії повстанцям і оперативно сумісні засоби командування, управління, зв'язку, інформатики, розвідки, спостереження і огляду (C4ISR).

Головним чинником, що обмежує і гальмує військову трансформацію, є недостатні оборонні витрати і інвестиції європейців. Сьогодні лише шість з двадцяти шести європейських союзників по Альянсу витрачають на оборону два або більше відсотки ВВП; лише трохи більше десятка досягли мети перетворення своїх збройних сил на здатні до розгортання і витривалі. Показника у 20 відсотків військових витрат, спрямованих на інвестиції, досягли менше половини країн НАТО (хоча ситуація повільно виправляється). Особливо помітний розрив між силами і засобами, які належать США, і рештою країн НАТО. Цей дисбаланс, якщо його не виправляти, може поставити під загрозу єдність Альянсу. Ще більше ускладнює проблему той факт, що за минулі двадцять років європейські оборонні видатки непропорційно поглиналися витратами на особовий склад і оперативні потреби. В результаті європейські національні збройні сили, як правило, не мають достатньої кількості трансформованих підрозділів.

Аналіз і рекомендації

Нова Стратегічна концепція має задати напрям подальшої трансформації оборонних сил і засобів НАТО. Зважаючи на характер сучасного середовища безпеки і обмежені фінансові ресурси, НАТО потрібні гнучкі, мобільні, пов'язані у мережі і витривалі збройні сили, здатні виконувати повний спектр зобов'язань Альянсу в економний спосіб. Серед цих зобов'язань – стримування агресії, оборона території Альянсу, виконання складних місій на стратегічній відстані і підготовка до широкого спектра менш масштабних непередбачуваних ситуацій. У новій Стратегічній концепції мають бути оновлені директиви, які містить Концепція 1999 року. Вони мають супроводжуватися узгодженим набором пріоритетних сил і

засобів та військовими реформами, які повинні бути ініційованими лідерами Альянсу на Лісабонському саміті.

Військові місії НАТО. Наступного десятиріччя НАТО матиме чотири основні взаємозв'язані військові місії; ці місії доповнюватимуть головні завдання, описані в другому розділі. Це:

- Стимування, запобігання і оборона від будь-якої загрози агресії з метою забезпечення політичної незалежності і територіальної цілісності кожної країни – члена НАТО відповідно до статті 5 Північноатлантичного договору.
- Співпраця з партнерами і цивільними інституціями для захисту території Договору від повного спектра нестандартних загроз безпеці.
- Розгортання і утримування експедиційних сил і засобів для виконання військових операцій поза межами території Договору, якщо це необхідно для запобігання нападу на територію Договору або захисту законних прав та інших життєвих інтересів членів Альянсу.
- Допомога у формуванні більш стабільного і мирного міжнародного середовища безпеки через посилення оперативної сумісності партнерів, забезпечуючи підготовку військового і поліцейського особового складу, координуючи військову допомогу і співпрацюючи з урядами ключових країн.

Звичайні оборонні сили і засоби. Якщо НАТО хоче успішно виконувати ці чотири місії, вона повинна зупинити нестримне скорочення національних оборонних видатків, здійснити нові реформи, підвищити ефективність і встановити пріоритети щодо майбутніх сил і засобів. На Лісабонському саміті необхідно здійснити важливі кроки з усіх трьох напрямів. Генеральний секретар вже здійснив ряд значних реформістських заходів, які заслуговують на всіляку підтримку і заохочення. До того ж до Лісабонського саміту необхідно підготувати для затвердження лідерами Альянсу чіткі пріоритетні вимоги до сил і засобів. Оборонні пріоритети включають потреби статті 5 і цілі військової трансформації.

Рекомендація:

1. Нова Стратегічна концепція має забезпечити, на додаток до інших пріоритетів, такі звичайні оборонні потреби:
 - Забезпечити запевнення щодо зобов'язання, передбаченого статтею 5. Запевнення союзників по Альянсу щодо статті 5 вимагає оновлення і збереження важливих умінь, сил і

засобів. Альянс розробив адекватні критерії військової готовності до виконання зобов'язань за статтею 5, але він має робити більше для практичного гарантування своєї готовності. Це вимагатиме кращого планування у разі непередбачуваних ситуацій, готовності до врегулювання кризових ситуацій, оцінку обладнання та відповідні військові навчання. Такі навчання не повинні бути провокаційними, мають оголошуватися заздалегідь і бути відкритими для спостерігачів із сусідніх країн.

- Досягти цілей мобільності і витривалості. Збройні сили, які члени або партнери НАТО пропонують для участі в будь-якій місії як на території НАТО, так і поза її межами, повинні бути мобільними і витривалими водночас. Для цього союзники мають переорієнтувати більше своїх підрозділів від традиційних місій стаціонарної територіальної оборони. Мобільність також вимагає стратегічної транспортної авіації, якої дуже мало, хоча створення консорціуму з придбання літаків C-17 є кроком у правильному напрямку. Створення Агентства НАТО з розгортання є ідеєю, що заслуговує на увагу і має бути вивчена. Така агенція може взяти на себе відповідальність за координацію усіх аспектів підготовки Альянсу до швидкого розгортання.
- Розширити роль Сил реагування НАТО. Сили реагування НАТО повинні бути готовими виконувати як місії згідно зі статтею 5, так і інші і мають бути головним учасником проведення навчань з підготовки до виконання положень статті 5.
- Використовувати спільні аспекти місій за статтею 5 і експедиційних місій. НАТО має підготуватися до місій як за статтею 5, так і інших. Для ефективного досягнення обох цілей вона повинна вивчити два набори місій – які не є ані абсолютно ідентичними, ані абсолютно різними – на предмет пошуку спільних рис. Головна схожість полягає в тому, що обидві місії вимагають добре підготованих збройних сил і ресурсів забезпечення. Головна різниця в тому, що велика бойова операція в Європі проти серйозного противника суттєво відрізняється від участі експедиційних сил в стабілізаційній операції у віддаленій державі. Для того щоб бути готовою до обох видів операцій, НАТО має повною мірою використовувати спільні риси обох.
- Усвідомлення того, що C4ISR забезпечують оперативну єдність НАТО. Сили і засоби C4ISR забезпечують

оперативну єдність НАТО і національних збройних сил, роблячи їх оперативно сумісними, активними і єдиним цілим. Вони мають бути головним пріоритетом щодо майбутніх інвестицій з боку як окремих членів, так і НАТО загалом. Союзники мають інвестувати передусім в забезпечення відповідності найновішій архітектурі систем зв'язку і інформації НАТО (CIS) та стандартам платформи ISR. Так само НАТО має забезпечувати дотримання таких самих стандартів архітектури в усій своїй командній структурі. Союзники і партнери мають зосереджуватися на інвестиціях в національні системи на тактичному і оперативному рівнях, які вписуватимуться в стратегічно-оперативні мережі НАТО.

- Посилення можливостей Сил спеціального призначення (SOF). Уже багато зроблено для того, щоб зблизити можливості SOF країн-членів і партнерів, в тому числі створений штаб спеціальних операцій НАТО. Цей орган займається спільним тренуванням і доктриною, а також вдосконаленням обміну розвідданими. Можна зробити ще більше для посилення здатності НАТО користуватися цими експедиційними силами і засобами. Виконуючи положення декларації саміту в Страсбурзі-Килі, Північноатлантична рада має розглянути надання штабу спеціальних операцій НАТО статусу повноцінного командування роду військ.
- Підвищення статусу командування ОЗС НАТО з питань трансформації. АСТ потребує більш повного мандата, більших повноважень і більше ресурсів. Воно має підтримувати як розвиток трансформаційних можливостей, так і нові заходи з посилення ефективності. Командування також має взяти на себе відповідальність за засвоєння нових уроків для НАТО, доктрину, навчальні і освітні програми.
- Трансформування освіти і навчання в НАТО. Під проводом АСТ НАТО має скористатися інформаційною революцією, започаткувавши процес безперервного навчання військового і цивільного персоналу. Люди – це головний актив НАТО, і найсучасніші знання є важливим атрибутом цих людей. Сучасні освітні інструменти, зокрема дистанційне навчання, обміни і моделювання надзвичайних ситуацій можуть відшліфувати оперативні і стратегічні навички. До максимально можливої міри ці програми мають поширюватися на персонал з партнерських країн і організацій.

- Посилення рівня володіння ситуацією на морі. Новий рівень володіння ситуацією на морі зумовлений мінливими ризиками на периферії НАТО, у високих широтах Півночі, в Перській затоці, в Індійському океані та в інших місцях. НАТО повинна гармонізувати інвестиції в такі платформи спостереження, як безпілотні літальні апарати, морські патрульні літаки, наземні радары, надводні і підводні кораблі і роботизовані системи. НАТО також має узгодити конкретні сфери місії зі спостереження, пов'язані з положеннями статті 5, такі як незаконні напади на судна, розповсюдження зброї масового знищення і діяльність терористів.

Реформи і підвищення ефективності. Якщо НАТО не хоче відставати від загроз, що розвиваються, вона повинна швидше ніж зараз вдосконалювати свої сили і засоби. Завдання не відставати ускладнюється менш ніж сприятливим економічним кліматом. Найкращий і найбільш реалістичний спосіб скоротити розрив – це здійснення заходів з підвищення ефективності та інші реформи. Економічна і військова логіка, що лежить в основі цих реформ, зрозуміла, хоча країни усе ще не поспішають їх здійснювати. Потрібне лідерство.

Рекомендація:

1. Генеральний секретар має вчасно розробити збалансований пакет реформ і пропозицій з підвищення ефективності для презентації главам держав і урядів на Лісабонському саміті. У рамках цього пакета НАТО має заохочувати:
 - Нові, по-справжньому багатонаціональні формування з уніфікованим командуванням і управлінням, незалежним тиловим забезпеченням й інтегрованими цивільно-військовими компонентами;
 - Нові неформальні домовленості щодо об'єднання ресурсів, особливо для перевезення;
 - Посилення спільного фінансування в НАТО і оперативної сумісності C4ISR;
 - Спільні підходи до тилового забезпечення;
 - Подальший розвиток і координацію спеціалізації країн та спеціалізацію сил і засобів;
 - Пошук можливостей додаткових багатонаціональних програм закупок;
 - Створення агентства НАТО/ЄС з питань оборонних сил і засобів;

- Використання спільних фондів для фінансування деяких розгортань військ, в тому числі для участі у щорічних навчаннях NRF; і
- Подальший перегляд командної структури НАТО з метою скорочення витрат і посилення гнучкості і мобільності збройних сил.

Комплексний підхід. Кілька років по тому, як концепція комплексного підходу була широко визнана найкращим засобом реагування на складні виклики безпеці, зусилля НАТО діяти разом з цивільними партнерами залишаються несистематичними. Як було зазначено вище, такий підхід часто змушує НАТО діяти разом з іншими організаціями, чи то в головній, чи то в допоміжній ролі. Комплексні політичні настанови (CPG) Альянсу від 2006 року описують підхід НАТО до конфліктів як «цілісне і комплексне застосування різноманітних інструментів Альянсу для забезпечення загального ефекту, що приведе до бажаного результату». У CPG також стверджується, що НАТО не має «жодної потреби розвивати сили і засоби виключно для цивільних потреб», покладаючись у цьому на своїх партнерів. Хоча і справедлива в теорії, ця логіка не завжди спрацьовує на практиці. Ефективні цивільно-військові відносини потребують значного обсягу важкої роботи. Військові і цивільні мають тенденцію планувати по-різному, встановлювати для себе різні пріоритети, користуватися різними стандартами підзвітності, по-різному наймати на роботу і використовувати персонал, і часто говорять однією мовою настільки по-різному, що мають проблеми з розумінням один одного. Фактично НАТО сьогодні працює з цивільними організаціями не так добре, як їй слід, навіть, як вона повинна. Стратегічна концепція має звернути увагу на цей недолік, заохочуючи при цьому кожного члена Альянсу удосконалювати здатність своїх військових працювати разом з цивільними партнерами.

Рекомендації:

1. НАТО на усіх рівнях має готуватися до участі в інтегрованих цивільно-військових місіях. Це вимагає створення в НАТО невеликого цивільного планового підрозділу для забезпечення зв'язку, обміну інформацією і участі в спільному плануванні з країнами і організаціями-партнерами.
2. НАТО варто мати меморандуми про взаєморозуміння, які регулярно оновлюються, з такими ключовими організаціями, як ООН, ЄС і ОБСЄ, а також з іншими національними і регіональними організаціями і основними НУО.
3. Процес оборонного планування НАТО має також ідентифікувати цивільні сили і засоби – чи то НАТО, чи не НАТО – які мають

- розгортатися разом з першими бойовими підрозділами для негайних операцій з постконфліктної стабілізації.
4. НАТО має просити країни-члени ідентифікувати цивільні кадри, які мають досвід участі в комплексних операціях і які будуть готові до швидкої відправки для участі в певних місіях, якщо не знайдеться кваліфікованих фахівців такого типу в країнах-партнерах чи організаціях. Ці цивільні резервісти мають готуватися в рамках системи підготовки НАТО до відправлення в зону нещодавнього конфлікту і роботи разом з місцевими властями і бойовими підрозділами протягом обмеженого періоду з метою забезпечення безпеки та інших громадських послуг.
 5. НАТО має систематично намагатися допомагати потенційним партнерам удосконалювати свою здатність брати під контроль кризові ситуації і реагувати на них. Це можна робити за допомогою – серед інших засобів – тренування, матеріальної допомоги і стратегічної оцінки, спрямованої для раннього попередження і запобігання.

Ядерна зброя і контроль за озброєннями. НАТО покладається на звичайні і ядерні озброєння для стримування збройного нападу. Зміна загроз Альянсу розширила концепцію стримування і дозволила НАТО різко скоротити типи, кількість і завдання своїх ядерних сил. Водночас світові лідери – в тому числі багато хто з країн Альянсу – висловлюють бажання рухатися уперед до миру вільного від загрози з боку ядерної зброї. Дивлячись уперед, Альянс має бути готовий до поглиблених консультацій щодо майбутньої ролі ядерних озброєнь у своїй стратегії стримування. Деякі параметри таких консультацій, які відбуватимуться в контексті глобальних ядерних дебатів, пропонуються нижче:

- Доки ядерна зброя лишається реальністю у міжнародних відносинах, Альянс має зберігати ядерний компонент своєї стратегії стримування на мінімальному рівні, якого вимагає домінуюче середовище безпеки;
- За нинішніх умов безпеки збереження деяких американських систем передового базування в Європі підсилює принцип розширеного ядерного стримування і колективної оборони;
- Широка участь неядерних союзників є важливою ознакою трансатлантичної солідарності і розподілу ризику. Участь неядерних держав може відбуватися у формі розгортання ядерних сил на їх території або заходів з неядерної підтримки;
- НАТО має продовжувати забезпечувати абсолютну фізичну безпеку ядерних озброєнь, розміщених у Європі.
- Має вестися постійний діалог між НАТО і Росією щодо сприйняття ядерних питань, концепцій, доктрин і прозорості. Ці переговори

- мають допомогти закласти основу для подальшого скорочення і можливої ліквідації цілого класу тактичних ядерних озброєнь;
- НАТО має відновити Спеціальну консультативну групу з контролю над озброєннями з метою сприяння своєму власному внутрішньому діалогу з усього спектра питань ядерної доктрини, нових ініціатив з контролю над озброєннями і з питань розповсюдження ЗМЗ;
 - НАТО має чітко продемонструвати свою цілковиту підтримку зусиль з боротьби проти розповсюдження ядерної зброї, подальшого зменшення ваги ядерних озброєнь в оборонних доктринах будь-яких країн і забезпечення безпечного і обережного поводження з ядерними матеріалами;
 - НАТО має ухвалити політику не застосовувати або не погрожувати застосуванням ядерної зброї проти неядерних держав, які підписали Договір про нерозповсюдження ядерної зброї і виконують свої зобов'язання щодо нерозповсюдження.

Рекомендації:

1. Стільки, скільки існує ядерна зброя, НАТО має продовжувати зберігати безпечні і надійні ядерні сили, за умови широкої відповідальності за розгортання і оперативну підтримку на мінімальному рівні, якого вимагає домінуюче середовище безпеки. Будь-які зміни в цій політиці, в тому числі в географічному розташуванні ядерних сил НАТО в Європі, мають ухвалюватися, як це робиться стосовно інших важливих рішень, усім Альянсом загалом.
2. НАТО має вітати постійний діалог з Росією щодо сприйняття ядерних питань, концепцій, доктрин і прозорості, і має відновити Спеціальну консультативну групу з метою інформування і координації внутрішнього діалогу щодо ядерних питань.

Оборона від балістичних ракет. Альянс має взяти на себе більшу роль у долати загрози, що з'являється – загрози від балістичних ракет. Новий американський поетапний адаптивний підхід до оборони проти балістичних ракет створює можливість для розвитку ефективної загальної стратегії НАТО, яка допоможе захищати як населення, так і війська. Американські системи, що мають розгортатися, будуть набагато ефективнішим захистом від загрози Європі з регіону Перської затоки, ніж ті, що планувалися раніше. Вони не спрямовані проти Росії і не становитимуть загрозу російським ядерним силам стримування. Система протиракетної оборони НАТО посилить стримування і трансатлантичний розподіл відповідальності, підтримає принцип неподільності безпеки і дасть змогу конкретно співпрацювати з Росією в питаннях безпеки.

Рекомендація:

1. НАТО має визнати територіальну протиракетну оборону важливою місією Альянсу. В цьому контексті НАТО має погодитися розширити свою Систему активної поетапної оборони театру операцій від балістичних ракет з метою забезпечення базових можливостей командування і управління територіальною системою протиракетної оборони НАТО.

Відповіді на нестандартні небезпеки. У процесі роботи Групи обговорювалися питання реагування НАТО на тероризм, кібернетичну вразливість, енергетичну безпеку і кліматичні зміни. Можуть знадобитися деякі нові сили і засоби.

Посилення ролі НАТО в боротьбі проти тероризму. Військові сили НАТО відіграють життєво важливу роль у боротьбі проти воєнничого екстремізму в Афганістані. Але в межах території Договору за боротьбу проти тероризму в основному відповідає поліція та інші національні відомства. Однак Альянс може грати допоміжну роль, захищаючи важливі військові об'єкти, обмінюючись розвідданими і надаючи допомогу, на прохання, з ліквідації наслідків. Варто, наприклад, згадати, що літаки АВАКС НАТО здійснювали патрулювання повітряного простору США протягом кількох місяців після терактів 11 вересня. У 2004 році Альянс створив Програму захисту від тероризму, яка була спрямована на розроблення нових технологій захисту військових і цивільних від таких небезпек, як саморобні вибухові пристрої, самогубці-терористи і ракетні удари по літаках.

Рекомендація:

1. Програма захисту НАТО від тероризму має розширюватися і поряд з десятима сферами технологічних розроблень, на яких вона зараз зосереджена, включити серед інших тем спільні дослідження з методики розслідування, стримування і встановлення зв'язків у суспільстві.

Засоби кіберзахисту. Наступна серйозна атака на Альянс цілком вірогідно може бути здійснена по оптоволоконних кабелях. Кібернапади на системи НАТО вже відбуваються доволі часто, але в основному вони не піднімаються до рівня політичного занепокоєння. Проте ризик широкомасштабного нападу на системи командування і управління НАТО, або мережі енергопостачання, може реально викликати необхідність проведення консультацій згідно зі статтею 4 і може призвести до заходів колективної оборони відповідно до статті 5. Ефективний кіберзахист

вимагає засобів запобігання, виявлення, реагування і відновлення після атак. НАТО здійснює кроки з розвитку таких засобів через створення Відомства з управління кіберзахистом, Спільного Центру передового досвіду з кіберзахисту і Сил реагування на комп'ютерні інциденти. Однак в можливостях кіберзахисту НАТО існують серйозні недоліки. Стратегічна концепція має надати пріоритетність усуненню цих недоліків, які неприйнятні і стають дедалі більш небезпечними.

Рекомендація:

1. НАТО має визнати, що кібернапади є загрозою безпеці Альянсу і його членам, що постійно зростає. Відповідно:
 - Необхідно здійснити важливі зусилля задля посилення моніторингу критично важливої мережі НАТО і оцінки та зміцнення виявлених слабких місць;
 - Центр передового досвіду має робити більше за допомогою навчання, допомагати країнам-членам поліпшувати свої програми кіберзахисту;
 - Союзники мають розширювати свої засоби раннього попередження у формі загальної мережі моніторингових вузлів і сенсорів;
 - Альянс має бути готовий надіслати групу фахівців до будь-якої країни-члена, яка постраждала від кібернападу, або якій такий напад загрожує;
 - З часом НАТО треба запланувати забезпечення себе повністю відповідним набором засобів з кіберзахисту, включно з пасивними і активними елементами.

Енергетична безпека. Доступ до достатніх обсягів енергії є потребою будь-якої сучасної держави. Проте більшість країн залежить від того чи іншого ступеня, від зовнішніх джерел енергії і засобів її доставки трубопроводами чи суднами. Будь-які значні або несподівані перебої поставок до будь-кого із союзників по Альянсу будуть викликати занепокоєння, особливо якщо перебої викликані саботажем інфраструктури постачання енергії або незаконним втручанням в морську торгівлю. Така подія, якщо вона триватиме певний час, може привести до консультацій відповідно до статті 4 Північноатлантичного договору і до вироблення союзниками по Альянсу відповідної реакції.

В загальному сенсі. Енергетична політика – справа національна, при цьому ЄС і Міжнародне енергетичне агентство пропонують послуги на багатонаціональному рівні стосовно потенційних перебоїв з постачанням енергоносіїв. Але НАТО має зобов'язання захищати власні енергетичні резерви задля забезпечення спроможності своїх збройних сил. У 2008 році на саміті в Бухаресті Альянс угодив ряд додаткових кроків щодо

енергетичної безпеки, в тому числі обмін розвіданими, підтримку захисту критично важливої інфраструктури і підтримку розширеного діалогу з країнами-постачальниками енергії.

Рекомендація:

1. Потенційна можливість масштабних перебоїв у постачанні енергії повинна займати чільне місце в діяльності НАТО зі стратегічної оцінки та планування у разі непередбачуваних ситуацій. Необхідно попередньо продумати, як Альянс міг би працювати з партнерами у разі надзвичайної ситуації задля пом'якшення шкоди, завданої його членам, і пошуку альтернативних джерел постачання.

Кліматичні зміни. Як альянс, НАТО не відіграє офіційної ролі в регулюванні викидів парникових газів, які, на думку експертів, призвели до глобального потепління. Але НАТО можуть закликати на допомогу у доланні викликів безпеці, спровокованих такими наслідками кліматичних змін, як танення полярного льодового покриву або збільшення кількості катастрофічних штормів та інших природних катастроф. Альянс має пам'ятати про таку можливість, готуючись до майбутніх несподіванок.

Розділ 6: Висновок

Процес розроблення нової Стратегічної концепції має слугувати вчасним нагадуванням усім про те, що НАТО виконує унікальні і незамінні функції. Без НАТО за часів холодної війни євроатлантичний регіон увійшов би у XXI сторіччя позбавленим свободи на своєму Сході і без спільної стратегії на Заході. Світ залишався би заручником суперництва супердержав з перспективою ядерного знищення у разі найменшого прорахунку.

Без НАТО у 1990-ті роки знову звільнені держави Центральної і Східної Європи не мали б потужного стимулу до внутрішнього демократичного розвитку і до примирення із зовнішніми сусідами. Тим часом Балкани залишилися б тим казаном, в якому варяться етнічні проблеми, править меч і який розриває на шматки пам'ять про минулі конфлікти.

Якби НАТО не було сьогодні, в Афганістані знову правили б таліби, надаючи притулок Аль-Каїді, даючи терористам можливість систематично і вільно тренуватися і планувати свої напади. Євроатлантичні держави не мали б ефективного спільного форуму для реагування на традиційні загрози і появу нових проблем.

Без НАТО у майбутньому перспективи міжнародної стабільності і миру були б набагато менш вірогідними, ніж вони є. Альянс не самотній у

прагненні досягти цих цілей, але його комбінація військових сил і засобів і політичної солідарності роблять його однозначно цінним і незамінним.

НАТО існує як джерело надії тому, що з самого початку його члени описували свої спільні плани в позитивний спосіб : зміцнити міжнародну безпеку; захистити свободу; сприяти верховенству права. Ці цілі не прив'язані до жодного календаря і не применшуються внаслідок технічного прогресу. Вони не стосуються жодного конкретного супротивника. Це постійні потреби і будуть існувати стільки, скільки НАТО матиме хоробрості захищати їх за допомогою єдності своїх членів, хоробрості своїх громадян і вільного виразу своєї колективної волі.

Члени групи експертів НАТО

Голова

Мадлен К. Олбрайт (США)

Віце-голова

Єроен ван дер Веер (Нідерланди)

Члени групи

Посол Джанкарло Арагона (Італія)

Посол Марі Жерве-Відрікер (Канада)

Джефф Гун, депутат парламенту (Велика Британія) (до 24 березня 2010 р.)

Посол Юміт Памур (Туреччина)

Посол Фернандо Перпінья-Роберт Пейра (Іспанія)

Посол д-р Ганс-Фрідріх фон Пльотц (Німеччина)

Mr. Бруно Расін (Франція)

Професор Адам Даніель Ротфельд (Польща)

Посол Айвіс Роніс (Латвія) (до 5 травня 2010 р.)

Посол Янніс-Алексіс Зепос (Греція)

Радники групи експертів

Цивільні радники

Д-р Рональд Асмус , виконавчий директор, Трансатлантичний центр Німецького фонду Маршалла, Брюссель

Д-р Ганс Біннендйк, віце-президент з наукової роботи і директор Інституту національних стратегічних досліджень, Національний оборонний університет, Вашингтон

Д-р Стівен Фленеген, старший віце-президент і завідувач кафедрою ім. Кіссінджера, Центр стратегічних і міжнародних досліджень, Вашингтон

Камілле Гранд, директор Фонду стратегічних досліджень, Париж

Д-р Карл Гайнц-Камп, директор, дослідницький відділ, Оборонний коледж НАТО, Рим

Джеймс О'Брайєн, директор, група Олбрайт Стоунбрідж

Томас Валашек, директор відділу зовнішньої політики і оборони, Центр європейських реформ, Лондон

Макс Валстар, помічник віце-голови

Фаріба Яссаї, віце-президент, група Олбрайт Стоунбрідж

Група планування політики, Міжнародний секретаріат НАТО

Д-р Джеймі Шеа, директор, група планування політики

Антоніо Ортіз, політичний радник

Підполковник Еммануель Чарпу, політичний радник

Військові поради

У процесі роботи, група регулярно зустрічалася із військовим керівництвом НАТО. Група експертів хоче подякувати адміралові Джампаоло ді Паола, голові Військового комітету; адміралові Джеймсу Ставрідісу, Верховному головнокомандувачу ОЗС НАТО в Європі; і генералові Стефану Абріалу, Верховному головнокомандувачу ОЗС НАТО з питань трансформації за їх безцінні поради і рекомендації.

Група експертів також запрошувала ряд колишніх високопоставлених командирів НАТО взяти участь у семінарах з питань Стратегічної концепції або дати неформальні військові поради. Група вдячна за поради, надані генералом Джорджем Джоуленом, колишнім Верховним головнокомандувачем ОЗС НАТО в Європі; генералом Клаусом Науманном, колишнім головою Військового комітету; адміралом Джоном Андерсоном, колишнім начальником Генерального штабу Канади; генералом Бенцом Креддоком, колишнім Верховним головнокомандувачем ОЗС НАТО в Європі; генералом Раймоном Ено, колишнім головою Військового комітету; адміралом Віллі Гертелеером, колишнім начальником Генерального штабу Бельгії; генералом Серджиу Медару, колишнім директором військової розвідки Румунії, генерал-лейтенантом Їлмазу Огузу, колишнім військовим представником Туреччини при НАТО; генералом сером Джоном Рейтом, колишнім заступником Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО в Європі і генералом сером Руперту Смітом, колишнім заступником Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО в Європі.

Група хоче також особливо відзначити допомогу, надану їй покійним генералом Францішеком Гагором, начальником Генерального штабу Польських збройних сил, який загинув у трагічній катастрофі літака польського президента Леха Качиньського під Смоленськом, Росія, 10 квітня 2010 року.

Хронологія

- 3 – 4 квітня 2009: Саміт в Страсбурзі/Килі: лідери НАТО закликали розробити нову Стратегічну концепцію Альянсу
- 7 липня 2009: Брюссель, початок розроблення нової Стратегічної концепції НАТО
- Серпень 2009: Група експертів (GOE) відібрана для здійснення аналізу і вироблення рекомендацій Генеральному секретареві (SG) стосовно нової Стратегічної концепції
- 4 вересня 2009: GOE проводить перше засідання з SG і Північноатлантичною радою (НАС) у Брюсселі
- 15 – 16 жовтня 2009: Семінар 1 в Люксембурзі; зустріч з військовим керівництвом
- 12 – 13 листопада 2009: Семінар 2 в Словенії; зустріч з військовим керівництвом
- 24 листопада 2009: Проміжний звіт НАС; зустріч з партнерами (РЄАП, МД, ІСІ та іншими), Брюссель
- 7 грудня 2009: Зустріч з Парламентською асамблеєю НАТО, Вашингтон
- 15 – 16 грудня 2009: Зустріч з військовим керівництвом; візит до SHAPE; зустріч з ЄС, Брюссель
- 12 січня 2010: Конференція в Празі
- 13 – 14 січня 2010: Семінар 3 в Норвегії; зустріч з військовим керівництвом; зустріч з міністром закордонних справ Грузії і заступником міністра закордонних справ України
- 27 січня 2010: Зустріч з начальниками генеральних штабів; зустріч з Європарламентом, Брюссель
- 10 – 11 лютого 2010: Зустрічі GOE в Росії
- 22 – 23 лютого 2010: Семінар 4 у Вашингтоні; зустріч з Парламентською асамблеєю НАТО; зустріч з військовим керівництвом
- 4 березня 2010: Конференції в Гельсінкі і Каїрі
- 12 березня 2010: Консультація з ООН, Нью-Йорк, і конференція у Варшаві
- 26 березня 2010: Консультація з НАС; консультація з РЄАП, Брюссель
- 1 квітня 2010: Консультація з МД і ІСІ, Брюссель
- 9 квітня 2010: Консультація з ОБСЄ
- Березень/квітень 2010: Консультації GOE в країнах-членах НАТО
- Травень 17, 2010: GOE подає остаточний аналіз і рекомендації